

„EVROPSKÉ TRESTNÍ PRÁVO“

(podzimní semestr a. r. 2012/2013)

PŘEDNÁŠKA:

DOPAD ROZHODNUTÍ EVROPSKÉHO SOUDU PRO LIDSKÁ PRÁVA NA TRESTNÍ PRÁVO ČR

Literatura:

viz prameny v sylabu přednášky, který je nedílnou součástí této presentace

V. Kratochvíl

ČÁST OBECNÁ

OBECNÉ VÝKLADY

EVROPSKÁ UNIE

Evropské právo (EP) a „evropské trestní právo“ (ETP)

- *evropské trestní právo je **součástí** evropského materiálního práva a označuje jeho jednotlivou část ...*
- *evropské trestní právo představuje součást evropského nejen **materiálního** (hmotného) , ale i **procesního** trestního práva ...*
- **ETP**: *system norem různé právní povahy (primární, sekundární), přijatých jak orgány členských států, tak orgány (institucemi) EU s legislativní pravomocí, dotýkajících se vnitrostátních (národních) trestněprávních systémů členských států EU, nebo naopak směřujících k postupnému vytváření trestněprávního systému samotné EU, tedy supranacionální povahy ...*
- **ETP** *představuje právo „**třetího**“ typu, stejně jako evropské právo vůbec, tzn. odlišné a odlišené od práva národního (vnitrostátního) a mezinárodního veřejného ...*

formy (druhy) evropského trestního práva

- Trestní právo EVROPSKÉ (TPE) představuje kategorii **národní, vnitrostátní**:
- tzn. **výsledek procesu evropeizace národních (vnitrostátních) trestních práv členských států EU** neboli produkt jejich **vertikální harmonizace** s bývalým komunitárním právem ES, jakož i **horizontální harmonizace** s tehdejším unijním právem EU, včetně **vzájemné harmonizace** trestních práv členských států...
 - TPE hmotné a procesní (např. § 10 odst. 2 zák. č. 40/2009 Sb., § 403 a násl. zák. č. 141/1961 Sb. – „eurozatykač“)
 - Od platnosti „Lisabonu“ (2009) lze předpokládat větší důraz na komunitární, tj. vertikální aspekt harmonizace...
- EVROPSKÉ právo trestní (EPT):
- v budoucnu by mělo být **samostatnou nadstátní, nadnárodní, supranacionální** kategorií, tzn. výsledkem právotvorby unijních institucí s legislativní pravomocí, **nikoliv nezávislé** na vlivu tradic, principů a institutů trestního práva členských států EU...
 - EPT hmotné a procesní (např. čl. 280 Smlouvy o ES, čl. 29 a násl. Smlouvy o EU, např. čl. 83 Smlouvy o fungování EU, úč.: 1. 12. 2009)

RADA EVROPY

Právo Rady Evropy (PRE) a „trestní právo Rady Evropy“ (TPRE)

- **mezinárodně právní** (mezivládní) podstata systému smluvního práva Rady Evropy plyne ze Statutu Rady Evropy přijatého 5. května 1949 v Londýně ...
- *Úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod ve znění protokolů (EÚLPZS) ... základní kámen uvedeného systému ...*
- *Úmluva a Protokoly k ní spolu s judikaturou Evropského soudu pro lidská práva tvoří nedělitelný celek ...*
- *právo Úmluvy* je do značné míry právem precedentním, nikdy definitivně uzavřeným, podléhajícím neustálému vývoji ...
- *stejně platí i pro trestní právo Úmluvy ...*
- trestní právo Rady Evropy je tvořeno:
- *systemem norem různé právní povahy, přijatých jak národními orgány členských států, tak i členskými státy v **mezinárodně smluvním** rámci, dotýkajících se **vnitrostátních (národních)** trestněprávních systémů členských států RE, nebo vytvářejících **mezinárodně právní** trestněprávní systém působící mezi členy RE...*

formy (druhy) trestního práva Rady Evropy

- Trestní právo MEZINÁRODNÍ Rady Evropy (TPMRE) je kategorií ***národní, nacionální, vnitrostátní***:
- coby součást ***vnitrostátního trestního práva člena RE*** představuje do vnitrostátního práva ***transformované***, tedy jím recipované ***požadavky mezinárodních smluv v rámci RE***, jakožto pramenů mezinárodního práva trestního, obsažené zejm. v **EÚLPZS** ...
 - TPMRE hmotné a procesní (např. § 12 odst. 1 zák. č. 40/2009 Sb.: *nullum crimen, nulla poena sine lege*; § 2 odst. 2 zák. č. 141/1961 Sb.: *presumpce nevinny*)
- MEZINÁRODNÍ právo trestní Rady Evropy (MPTRE) je kategorií ***mezinárodní, internacionální, mezistátní***:
- jako výseč ***mezinárodního práva veřejného smluvního*** se z důvodů obsahových ***pojís mezinárodním právem trestním*** coby pododvětvím ***mezinárodního práva veřejného***, zejm. s **EÚLPZS**...
 - MPTRE hmotné a procesní (např. čl. 7 odst. 1 EÚLPZS: *nullum crimen...*, čl. 6 odst. 2 EÚLPZS : *presumpce nevinny*)

Trestní právo ÚMLUVY (TPÚ):

- je tvořeno všemi články EÚLPZS a příslušnými Protokoly, které mají trestněprávní obsah, hmotný a procesní:
- **EÚLPZS jako pramen TPÚ:**
 - čl.:
 - 2 Právo na život;
 - 3 Zákaz mučení;
 - 4 Zákaz otroctví a nucených prací;
 - 5 odst. 1 písm. a), b), c), odst. 2, 3, 4 Právo na svobodu a osobní bezpečnost;
 - 6 Právo na spravedlivé (trestní) řízení (proces);
 - 7 Nullum crimen sine lege, nulla poena sine lege;
 - 8 Právo na respektování soukromého a rodinného života;
 - 9 Svoboda myšlení, svědomí a náboženského vyznání;
 - 10 Svoboda projevu;
 - 11 Svoboda shromažďování a sdružování;
 - 13 Právo na účinný právní prostředek nápravy;
 - 14 Zákaz diskriminace;
- Protokol č. 4: čl. 1 Zákaz uvěznění pro dluh; čl. 3 Zákaz vyhoštění občanů;
- Protokol č. 6: čl. 1 Zrušení trestu smrti; čl. 2 Trest smrti v době války;
- Protokol č. 7: čl. 2 Právo na odvolání v trestních věcech; čl. 4 Právo nebýt souzen nebo potrestán dvakrát (ne bis in idem);
- Protokol č. 11: zprůchodnění soudního systému RE (ESLP)
- Protokol č. 12: čl. 1 Všeobecný zákaz diskriminace;
- Protokol č. 13: čl. 1 Zrušení trestu smrti;
- Protokol č. 14: zprůchodnění soudního systému RE (ESLP)

Pro vztah EÚLPZS k vnitrostátním pramenům trestního práva hmotného a procesního platí režim **čl. 10 Ústavy ČR:**

- EÚLPZS **není pramenem** vnitrostátního českého trestního práva hmotného, ani procesního (není pramenem TPMRE, tímto pramenem je trestní zákoník /TrZ a trestní řád /TrŘ/).
- Úmluva **je pouze součástí** právního řádu ČR, s **aplikační předností** před právem vnitrostátním.
 - Z nálezu Pléna ÚS č. 403/2002 Sb. plyne, že je Úmluva součástí ústavního pořádku ČR.
- Nadále zůstává pramenem mezinárodního práva smluvního veřejného (jako pramen MPTRE, resp. TPÚ).

EÚLPZS a její výklad:

- **Doktrína autority vyložené věci:** Autorita charakterizující judikaturu ESLP, který vykládá ustanovení EÚLPZS autonomně, tj. nezávisle na výkladu právních pojmů podle vnitrostátního práva; čl. 45 EÚLPZS;
- **Koncepce autonomních pojmů (autonomní výklad):** Pojmy použité v EÚLPZS jsou ze strany ESLP vykládány *nezávisle na výkladu právních pojmů podle vnitrostátního práva*, tj. autonomně, mají svůj jednotný „evropský“ význam, platný pro všechny členy RE; platí to např. o následujících pojmech:
 - **„zákon“** (*Kruslin v. Francie*, 24. 4. 1990, „...Soud ... vždy pojem „zákon“ chápal v jeho materiálním, a nikoli formálním významu a zahrnoval pod něj podzákonné texty i nepsané právo ... zákon musí být dotčené osobě (stěžovateli) přístupný, předvídatelný pro ni z hlediska jeho důsledků a slučitelný s výsadním postavením práva ...“)
 - **„trestný čin“** (*C. R. v. Spojené království*, 22. 11. 1995, pokus o znásilnění vlastní manželky poté, co opustila společnou domácnost, námitka, že došlo k odsouzení za čin, jenž není trestný; „... soudní uznání neexistence imunity (tedy trestnosti manžela, tj. stěžovatele) bylo v dané době rozumně předvídatelné ... Svou podstatou pokořující charakter znásilnění je natolik zjevný, že rozhodnutí *Court of Appeal* a *Sněmovny lordů* nelze pokládat za jsoucí v rozporu s předmětem a účelem čl. 7 Úmluvy ... k porušení čl. 7 odst. 1 nedošlo.“)

- **„trest“** (*Welch v. Spojené království*, 26. 2. 1996, „S ohledem na kombinaci represivních prvků je konfiskační nařízení nutno pokládat za opravdový trest; porušen čl. 7 odst. 1 EULPZS)
- **„trestní obvinění“**, **„trestní řízení“**, čl. 6 EÚLPZS, kde je rozhodující pro povahu řízení jako trestního: *kvalifikace činu podle vnitrostátního práva, povaha deliktu, povaha a stupeň závažnosti sankce* (*Engel a další v. Nizozemí*, 8. 6. 1976, *Gradinger v. Rakousko*, 23. 10. 1995, „... i když inkriminované porušení zákona a příslušné řízení spadají do **správní** oblasti, mají přesto **trestní** charakter. Navíc byla uložena pokuta doplněna, pro případ nezaplacení, trestem odnětí svobody. Čl. 6 je tedy aplikovatelný
- **Evolutivní výklad**: ESLP se při něm odchyluje od představ tvůrců EÚLPZS, jakož i od své dřívější judikatury, pokud je tento odklon vyvolán **změnou vnějších podmínek a okolností** (*Dudgeon v. Spojené království*, 22. 10. 1981, „... zákaz homosexuálních aktů, k nimž dojde v soukromí mezi svolnými muži staršími 21 let, není důvodný ... Dnes je homosexuální chování chápáno lépe /jinak/ než v době přijetí zákonů v Severním Irsku z let 1861 a 1885 ...) Soud si coby jediný povoláný interpret Úmluvy vybudoval možnost Úmluvu trvale přizpůsobovat vývoji mravů a myšlení s cílem, uchránit ji před zpozdilostmi. Od evolutivní interpretace je třeba odlišovat **obrat v judikatuře** (srov. případy dále: *Schiesser v. Švýcarsko* a změna judikatury ve věci *Huber v. Švýcarsko*), který není způsoben takovýmito objektivními faktory, jde jen o změnu právního názoru na konkrétní věc
- **Teleologický výklad**: Výklad směřující k tomu, aby bylo dosaženo co nejlépe cílů EÚLPZS, je hlavní interpretační metodou používanou ESLP ...

Evropský soud pro lidská práva (poslání, pravomoc, přístup k němu a řízení před ním – hl. II. EÚLPZS ve znění Protokolu č. 11, Protokolu č. 14)

- podrobněji srov. sylabus přednášky ...
- **Protokol č. 11:** (č. 243/1998 Sb., pro ČR platný od **1. 11. 1998**)
- **charakteristika:**
- zvýšení kapacity kontrolního mechanismu Úmluvy;
- odstranění dosavadní dvojinstančnosti řízení před Komisí a Soudem;
- Soud bude zasedat permanentně ve Štrasburku;
- obligatorní přijetí práva na individuální stížnost a zajištění přímého přístupu jednotlivců k Soudu;
- zvýšení vlivu Úmluvy a judikatury Soudu na vnitrostátní právo a jeho vývoj;
- omezení role Výboru ministrů pouze na dohled na výkon rozsudků Soudu;
- nová struktura a pravomoci orgánů Soudu: výbory, senáty, velký senát, plénium Soudu nebude jednat o jednotlivých stížnostech;
- „vnitřní odvolání“ od senátu („první stupeň“) k velkému senátu („druhý stupeň“), bez právního nároku na ně;

- **Protokol č. 14:** (platný od **1. 6. 2010**; Sdělení MZV č. 48/2010 Sb.)
- **charakteristika:**
- další zvýšení kapacity kontrolního mechanismu Úmluvy;
- prohloubení nezávislosti soudců (9 letý neobnovitelný mandát);
- zvýšení účinnosti filtrační schopnosti Soudu (samosoudcovo prohlášení o nepřijatelnosti stížnosti ...);
- zvýšení schopnosti Soudu řešit repetitivní stížnosti (3 členný výbor rozhoduje i meritorně ...);
- posílení tlaku na stát při výkonu rozsudku Soudu (zvl. řízení o nesplnění povinnosti státu vykonat rozsudek);
- zakotvení instituce komisaře RE pro LP přímo v Úmluvě;
- zakotvení možnosti přístupu k Úmluvě nestátní (nadstátní) organizací (EU);

EUROPEAN COURT OF HUMAN RIGHTS

Statistics on judgments by State

Statistics 1959 - 2010

Subject-matter of violation judgments

All 47 States

- Right to liberty and security (Art. 5) 11%
- Right to a fair trial (Art. 6) 20%
- *Length of proceedings (Art. 6) 26%*
- Protection of property (P1-1) 14%
- Other rights 29%

Type of judgment

All 47 States

- **No violation 6%**
- **Friendly settlements / Striking out judgments 8%**
- **Other judgments 3%**
- ***Violation 83%***

Judgments and decisions

All 47 States

- *Judgments 4%*
- **Applications inadmissible 96%**

Povaha, závaznost, účinky, vykonatelnost a výkon meritorních rozhodnutí, tj. rozsudků (judgments) Evropského soudu pro lidská práva, význam pro vnitrostátní právo (TPMRE hmotné a procesní)
rozsudky charakterizuje:

- **definitivnost** (jsou jakožto konečné vybaveny autoritou rei iudicatae, čl. 46 odst. 1 Úmluvy);
- **deklaratornost** (nemají přímý účinek na změnu dotčených právních vztahů, náprava jejich porušení závisí na prostředcích, které zvolí „odsouzený“ stát; viz dále vykonatelnost a výkon rozhodnutí);
- **konstitutivnost** (jen, pokud zakládají povinnost „odsouzeného“ státu zaplatit stěžovateli spravedlivé zadostiučinění);
- **závaznost** (zavazují smluvní strany, že se budou řídit konečnými rozsudky Soudu ve sporech, jichž jsou stranami, čl. 46 odst. 1 Úmluvy; povinnost zaplatit spravedlivé zadostiučinění a povinnost k restituci in integrum plynou ze závaznosti inter partes, /stěžovatel – odsouzený stát/, povinnost přijmout obecná opatření k ukončení trvajících poruch nebo k její prevenci je účinkem erga omnes omezeným na „odsouzený“ stát přijímající tato opatření vůči všem, nejen vůči stěžovateli);
- **interpretativní závaznost** (spočívá v konkretizaci obecné povinnosti v čl. 1 EÚLPZS, plynoucí z odůvodnění meritorního rozhodnutí, varuje žalovaný stát před novým „odsouzením“, pokud svůj „delikt“ proti Úmluvě zopakuje; tzv. právní moc věci interpretované), nutno odlišovat od právní moci věci rozhodnuté /res iudicata/;
- **účinky** (účinky *nepřímé* spočívají v tom, že nikoli přímo orgány RE, nýbrž „odsouzený“ stát sám vykoná jeho obsah; viz dále výkon; účinky *přímé*: „Z textu EÚLPZS nelze jednoznačně dovodit, že rozsudky ESLP ... mají přímé účinky ve vnitrostátním právu ...“;

Vykonatelnost a výkon rozhodnutí (rozsudků) ESLP

- ve vnitrostátním právu „odsouzeného“ státu nejsou vykonatelné přímo orgány RE, výkon zajišťuje „odsouzený“ stát opatřeními povahy **generální** nebo **individuální**, pod dohledem Výboru ministrů, viz čl. 46 odst. 2 Úmluvy a postupem podle *Pravidel Výboru ministrů za účelem aplikace čl. 46 odst. 2 Úmluvy, z 10. 1. 2001*;
 - opatření povahy **generální**:
 - změna vnitrostátní právní úpravy; např. ve věci Hartman v. ČR novelizovala ČR zák. č. 6/2002 Sb., o soudech a soudcích (zákonem č. 192/2003 Sb.) a zavedla tak s účinností od 1. 7. 2004 pro všechny typy soudních řízení návrh na určení lhůty k provedení procesního úkonu; srov. § 5 odst. 2 a § 79 odst. 1, § 174a zák. č. 6/2002 Sb.
 - opatření povahy **individuální**:
 - přímo realizující rozhodnutí Soudu: náhrada (zaplacení) spravedlivého zadostiučinění; např. ve věci Crabtree v. ČR bylo rozsudkem z 25. 2. 2010 uloženo, že žalovaný stát má stěžovateli zaplatit ve lhůtě tří měsíců ode dne, kdy rozsudek podle článku 44 odst. 2 Úmluvy nabude právní moci, částku 2 000 € ...
 - vyplývající z rozhodnutí Soudu: - obnova řízení v trestních věcech před ústavním soudem; srov. odd. 8. zák. č. 182/1993, o Ústavním soudu, o řízení o opatřeních nezbytných k provedení rozhodnutí mezinárodního soudu ...

Význam rozhodnutí ESLP pro vnitrostátní právo ČR

- Judikáty tohoto Soudu působí **podobně**, jako **judikatura vnitrostátní** publikovaná ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek vydávané Nejvyšším soudem, jakož i ve Sbírce nálezů a usnesení Ústavního soudu, tedy jako **quasiprecedens**.
- Tak jak vnitrostátní soud nepracuje pouze s trestním zákonem (§ 110 TrZ) a řádem, ale též s domácí konstantní judikaturou, jeví se nevyhnutné, aby pracoval nejen s textem **EÚLPZS (čl. 10 Úst)**, ale zejména také s *case-law*, tj. **judikaturou ESLP**.
- Daná situace **zvyšuje náročnost** na práci soudů nejen s formálními **prameny práva** (vnitrostátního a mezinárodního veřejného), nýbrž i na práci s odpovídající **judikaturou** (národní a ESLP).
- Za období od 1. 1. **1993** do 31. 12. **2009** bylo vládě komunikováno **512** stížností, z toho bylo **porušení** Úmluvy zjištěno ve **138** případech, **79** stížností bylo ukončeno **smírem** a **203** případů bylo **zamítnuto** (žádné porušení).
- Za období od 1. 1. **1993** do 31. 12. **2011** bylo vládě komunikováno **621** stížností, z toho bylo **porušení** Úmluvy zjištěno ve **174** případech, **88** stížností bylo ukončeno **smírem** a **242** případů bylo **zamítnuto** (žádné porušení).

ČÁST ZVLÁŠTNÍ

EVROPSKÁ ÚMLUVA A TRESTNÍ PRÁVO **HMOTNÉ**

*Principy (základní zásady) trestního práva hmotného - **základy trestní odpovědnosti***

- **Čl. 2 odst. 1 (**zásada humanismu – právo na život**)**
- **„Právo každého na život je chráněno zákonem. Nikdo nesmí být úmyslně zbaven života kromě výkonu soudem uloženého trestu následujícího po uznání viny za spáchání trestného činu, pro který zákon ukládá tento trest.“**
- **Ševčenko v. Ukrajina (4. 4. 2006, s. 19 n., 42, Čapek -I), související ust. TPMRE: § 140 n. TrZ;**
- **„Tam, kde došlo ke ztrátám na životě za okolností potenciálně zahrnujících odpovědnost státu, zakládá čl. 2 povinnost státu zabezpečit všemi dostupnými prostředky adekvátní odpověď, soudní či jinou, aby legislativní a administrativní rámec vytvořený k ochraně práva na život byl řádně implementován a aby všechna porušení tohoto práva byla potlačena a potrestána.“ **porušen čl. 2 ...****

- **Čl. 2 odst. 2 (*zásada humanismu – právo na život – užití síly*)**
- **„Zbavení života se nebude považovat za způsobené v rozporu s tímto článkem, jestliže bude vyplývat z použití síly, které není víc než zcela nezbytné, při:**
 - **a) obraně každé osoby proti nezákonnému násilí;**
 - **b) provádění zákonného zatčení nebo zabránění útěku osoby zákonně zadržené;**
 - **c) zákonně uskutečněné akci za účelem potlačení nepokojů nebo vzpoury;“**

X. a Y. v. Nizozemí (26. 3. 1985, s. 407 n.), související ust. TPMRE: § § 12 odst. 2, § 29 TrZ;

- „S odvoláním na zásady vyslovené v uvedené věci (... jedině trestní právo může chránit soukromí a rodinný život proti pohlavnímu zneužívání, občanskoprávní ochrana nestačí ...) lze **čl. 2 odst. 2 písm. a)** vztáhnout i na nutnou obranu mezi jednotlivci. „Lze si proto představit, že příbuzní útočníka si budou stěžovat na to, že stát dostatečně nechránil právo na život (útočníka, V. K.), když upravil podmínky nutné obrany příliš volně ...“

McCann a další v. Spojené království (27. 9. 1995, s. 7 n.), související ust. TPMRE: § 76 TrŘ;

- Při zatýkání tří příslušníků IRA, podezřelých z přípravy atentátu na Gibraltaru, došlo k jejich usmrcení. Příslušné státním orgány nevyhodnotily dostatečně pečlivě informace o teroristech a vojákům provádějícím zatčení je předaly tak, že vojáci vyhodnotili jejich chování jako důvodné pro použití síly, jejímž důsledkem byla jejich smrt. Soud tak není přesvědčen, že smrt tří teroristů vyplynula z použití síly, jež byla absolutně nezbytná pro zajištění obrany jiných osob proti nezákonnému násilí (atentátu). **Čl. 2 odst. 2 písm. b) byl tedy porušen.**“ Rozsudek obsahuje základní interpretační principy čl. 2 EULPZS.

Gülec v. Turecko (27. 7. 1998, s. 12 n.), související ust. TPMRE: § 32 TrZ;

- Stížnost podává otec poškozeného, zastřeleného při střetu demonstrantů s pořádkovými silami. „Soud připouští, že použití síly může být ospravedlněno z hlediska **čl. 2 odst. 2 písm. c)**, ale samozřejmě jen za předpokladu, že mezi cílem a prostředky musí existovat rovnováha. Policisté v dané věci použili velmi silnou zbraň, neboť podle všeho neměli k dispozici ani obušky a štíty, ani vodní děla, gumové projektily či slzný plyn. Tento nedostatek je o to méně pochopitelný a nepřijatelný, že okres Sirnak se nachází ... v oblasti podléhající výjimečnému stavu, kde v době inkriminovaných událostí bylo možno očekávat nepokoje.“
- **AKTUÁLNÍ JUDIKATURA: HUDOC, www MS ČR**
- **Maiorano a. others v. Italy** (15. 12. 2009, odpovědnost soudu a prokurátora za dvojnásobnou vraždu spáchanou nebezpečným pachatelem v den jeho propuštění, **violation**)
- **Giuliani a. Gaggio v. Italy** (25. 8. 2009, smrtelné postřelení demonstranta členem bezpečnostních sil při summitu G8, **no violation**)

Jasińska v. Poland (1. 6. 2010, sebevražda vězeňkyně předávkováním psychotropními látkami předepsanými proti duševním potížím, **čl. 2 violation**)

Soare and Others v. Romania (22. 2. 2011 ; zneužití policejní síly, **violation**)

Alikaj and Others v. Italy (29. 3. 2011; zneužití policejní síly a nedostatek efektivního vyšetřování, **čl. 2 violation**)

Eremiášová a Pechová v. ČR (16. 2. 2012; sebevražda policejně zadrženého, **porušen čl. 2 odst. 2 písm. b) Úmluvy**)

- Čl. 7 odst. 1 (zásada **zákonosti, nullum crimen sine lege**)
- „Nikdo nesmí být odsouzen za jednání (konání nebo opomenutí), které v době, kdy bylo spácháno, nebylo podle vnitrostátního nebo mezinárodního práva trestným činem. ...“

Kruslin v. Francie (24. 4. 1990, s. 455 n.), související ust. TPMRE: § 110 TrZ; „...Soud ... vždy pojem „zákon“ chápal v jeho materiálním, a nikoli formálním významu a zahrnoval pod něj podzákoné texty i nepsané právo ... zákon musí být dotčené osobě přístupný, předvídatelný pro ni z hlediska jeho důsledků a slučitelný s výsadním postavením práva ...“

Kokkinakis v. Řecko (25. 5. 1993, s. 461 n.), související ust. TPMRE: § 2 odst. 1, § 12 odst. 1, § 13 odst. 1, § 14 TrZ; Stěžovatel, odsouzený v létech 1986 – 1987 za trestný čin proselytismu (podle § 4 řeckého zák. č. 1363/1938 obrácení jiného na jinou víru, prosazování novověrectví násilnými prostředky), stížností brojil proti porušení práva zaručeného v čl. 7, 9 a 10 Úmluvy. Podle Soudu čl. 7 odst. 1 se neomezuje na zákaz retroaktivní aplikace trestního práva k tíži obžalovaného. Obecněji zakotvuje také princip zákonosti trestných činů a trestů a princip, který přikazuje, aby trestní právo nebylo aplikováno k újmě obžalovaného extenzivně (*criminalia sunt restringenda*), zejm. prostřednictvím analogie; z toho plyne, že trestný čin musí být jasně definován zákonem. V projednávaném případě stěžovatel ze znění § 4 zák. č. 1363/1938, případně z jeho soudního výkladu, mohl seznat, jaké akty (skutky) ho činí odpovědným. Čl. 7 tedy nebyl porušen.

- **Čl. 7 odst. 2 (výjimka ze zásady zákazu retroaktivity trestního zákona k tíži pachatele)**, související ust. TPMRE: § 1 a 2 odst. 1 TrZ;
- „Tento článek (odst. 1) nebrání (od)souzení a potrestání osoby za jednání (konání nebo opomenutí), které v době, kdy bylo spácháno, bylo trestné (alespoň?) podle obecných právních zásad uznávaných civilizovanými národy.“
- ustanovení obsahuje výjimku ze zákazu retroaktivity trestního zákona in malam partem (k tíži pachatele);
- tím spíše nezakazuje retroaktivitu in bonam partem (ve prospěch pachatele);
- časově není tato výjimka omezena jen na období druhé světové války, vztahuje se i na budoucnost, resp. i na dobu pozdější; např. na trestné činy spáchané u nás v době nesvobody (1948 - 1989), následně posuzované po r. 1989 (srov. § 5 zák. č. 198/1993 Sb., o protiprávnosti komunistického režimu); otázka v ČR není dosud jednoznačně judikatorně řešena;
- obecné zásady právní samy o sobě ... sotva mohou být základem odsouzení. ... čl. 7 odst. 2 proto předpokládá, že zde existuje ještě jiný pramen práva, zpravidla vnitrostátní zákon, který se aplikuje retroaktivně; podle jiných stačí aspoň zmíněné zásady;
- **AKTUÁLNÍ JUDIKATURA: HUDOC**
- **Kononov v. Latvia** (24. 7. 2008, retrospektivní / retroaktivní aplikace zákona cestou uznání vinným válečným zločinem pro jeho spáchání v trestní vojenské expedici do vesnice během II. světové války, případ byl postoupen Velkému senátu, 17. 5. 2010, **no violation**)

Alimucaj v. Albania (7. 2. 2012; stěžovatel tvrdí, že s ohledem na zákonnou podstatu jeho činu vzít si půjčku, neměla být proti němu vznesena žádná obžaloba; Soud poznamenává, že kvalifikace stěžovatelových činů jakožto podvodu se nezdá být neodůvodněnou ... a proto tudíž nepřekračuje rámec všeobecně akceptovatelných pravidel inetrpretace trestních zákonů; pěti hlasy proti dvěma bylo rozhodnuto, že **nebyl porušen čl. 7 Úmluvy** ohledně kvalifikace stěžovatelova jednání jakožto trestného činu podle národního práva;

Polednová v. ČR (21. 6. 2011);

čl. 7 Úmluvy, Stěžovatelka tvrdila, že byla odsouzena za skutek, který v době, kdy byl spáchán, nebyl trestným činem (článek 7/2 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod); Evropský soud konstatoval, že stěžovatelka byla odsouzena na základě zákona účinného v době činu a že jeho aplikace a výklad provedené vnitrostátními soudy nebyly svévolné. Dodal dále, že striktní výklad příslušných trestněprávních ustanovení byl v souladu s článkem 7 Úmluvy, který nemůže poskytovat ochranu likvidování politických oponentů prostřednictvím trestů smrti ukládaných v řízení, které zjevně porušuje právo na spravedlivý proces a zejména právo na život.

čl. 6 Úmluvy, pokud jde o námitku porušení práva na spravedlivý proces, Evropský soud dospěl k závěru, že stěžovatelka a její obhájce měli v průběhu vnitrostátního řízení dostatek příležitostí se vyjádřit ke všem v přípravném řízení shromážděným a v řízení před soudy provedeným důkazům;

ESLP stížnost proto **zamítl**.

Principy (základní zásady) trestního práva hmotného – *trestní sankce*

„*Zásada přiměřenosti trestu* (jako svým způsobem *stěžejní*, V. K.) *není* v Úmluvě výslovně vyjádřena a v Úmluvě nenajdeme zmínku ani o *principu proporcionality* jako takovém. Přesto jde o princip, který prostupuje celou Úmluvou. ... přiměřenost trestní sankce je předmětem kontroly Soudu, jestliže je zásahem do práva chráněného Úmluvou, a tato vyžaduje, aby zásah byl přiměřený; např. trest obecně prospěšných prací a zákaz nucené práce ve smyslu čl. 4 odst. 2, 3 EÚLPZS.

Jinak Soud *není* oprávněn kontrolovat přiměřenost trestů (samu o sobě) stanovených zákonem za trestné činy (tj. trestní sazby) a zásadně ani přiměřenost trestů ukládaných soudy (za jednotlivé trestné činy).

- **Čl. 3 (zásada humanismu – zákaz mučení ...)**
 - „**Nikdo nesmí být mučen nebo podrobován nelidskému či ponižujícímu zacházení anebo trestu.**“
- T. a V. v. Spojené království (16. 12. 1999, s. 254 n.), související ust. TPMRE: § 37 odst. 2 TrZ;**
- Dva jedenáctiletí pachatelé vraždy dvouletého chlapce ve stížnosti namítali porušení čl. 3 Úmluvy, které mělo spočívat v tom, že s ohledem na jejich nízký věk musí být veřejný proces, který proti nim probíhal před Korunním soudem pro dospělé, a kárný charakter trestu (15 letá kárná lhůta, posléze zrušená, a uložený trest neurčitého trvání podle uvážení Její Výsosti) považovány za porušení jejich práva nebýt podrobován nelidskému či ponižujícímu zacházení anebo trestu, zaručeného čl. 3 Úmluvy. „Podle názoru Soudu přisouzení trestní odpovědnosti stěžovatelům ... samo o sobě čl. 3 neporušuje ...ani proces s nimi neporušil citovaný článek.“
 - **AKTUÁLNÍ JUDIKATURA: Přehled rozsudků ESLP č. 3/2009, HUDOC, Kriminalistika č. 1/2006, s. 28, Trestněprávní revue, č. 8/2010, s. 263**
 - ***Turan Cakir v. Belgium*** (10. 3. 2009, „Excesivní nakládání ze strany policistů se zadrženou osobou, ... Soud se domnívá, že nebylo prokázáno, že by poranění, jež stěžovatel utrpěl během jeho výslechu, mohla odpovídat policisty použité síle, jež byla s ohledem na chování stěžovatele striktně nezbytná. Nedošlo tedy z hmotněprávního hlediska k porušení čl. 3 ... Soud je názoru, že vyšetřování vedené v dané věci státními orgány za účelem prošetření stížnosti na špatné zacházení, kterému se stěžovateli dostalo ze strany národních orgánů, bylo neúčinné. Došlo tedy z procesního hlediska k porušení čl. 3 ...“)
 - ***Sulejmanovic v. Italy*** (16. 7. 2009, nedostatek osobního prostoru uvažovaného ve světle ostatních podmínek zadržení, no violation)

Gäfgen v. Německo (1. 6. 2010, Velký senát; stěžovatel poté, co zavraždil nezletilého syna německého bankéře, předstíral jeho únos a požadoval po rodičích výkupné ve výši 1 000 000 eur, které si osobně vyzvedl; při prvním výslechu obviněný uvedl, že je s únoscí ve spojení a že je unesený chlapec v bezpečí; vyšetřovatelé této výpovědi nevěřili; proto policejní důstojník nařídil vyšetřovateli, aby se pokusil stěžovatele zlomit (s cílem zjistit místo, kde domněle unesený je); stěžovatel pod tlakem řekl, kde leží tělo zavražděného; Soud je toho názoru, že policejní důstojník a vyšetřovatel překročili rámec povolených metod vyšetřování, v důsledku čehož byl stěžovatel zhruba po dobu deseti minut vyslýchán pod trýznivým nátlakem; Velký senát rozhodl, že **čl. 3 Úmluvy byl porušen**; **nebyl** však **porušen** čl. 6 Úmluvy;)

Al-Saadoon and Mufdhi v. the United Kingdom (2. 3. 2010, předání zadržených iráckým úřadům vzdor riziku, že budou podrobeni trestu smrti, **čl. 3 Úmluvy, violation**)

Zamferesko v. Ukraine (15. 11. 2012, ponižující zacházení se zadrženým na policejní stanici, donucování zadrženého k doznání vraždy pohrůzkou zbraní, **čl. 3 Úmluvy, violation**)

Jirsák v. ČR (5. 4. 2012, stížnost na nelidské podmínky výkonu trestu OS a nedostatečnou lékařskou péči v jeho průběhu, **čl. 3 Úmluvy** **nebyl porušen**)

- Čl. 4 odst. 2, 3 (zásada humanismu – zákaz nucených prací ...)
- „Od nikoho se nesmí žádat, aby vykonával nucené nebo povinné práce. Za nucenou nebo povinnou práci se pro účely tohoto článku nepovažuje:
- ... a) práce běžně požadovaná při výkonu trestu uloženého podle čl. 5 této Úmluvy, nebo v době podmíněného propuštění z tohoto trestu...“

Van Droogenbroeck v. Belgie (24. 6. 1982, s 128 n.), související ust. TPMRE: § 37 odst. 2 TrZ;

- Stěžovatel odsouzený ke dvěma letům odnětí svobody a dále k deseti letům „dání (jej) k dispozici vládě“ namítá, že v rozporu s čl. 4 odst. 1 a 2 Úmluvy se nachází ve stavu nevolnictví a je nucen k práci. „Podle názoru Soudu „dání k dispozici vládě“ neuvrhlo stěžovatele v „nevolnictví“, jež je v rozporu s čl. 4 odst. 1. Pokud jde o čl. 4 odst. 3 písm. a), povoluje práci běžně vyžadovanou od osob, jejichž zbavení svobody, jako tomu bylo v projednávaném případě, neporušilo čl. 5 odst. 1, kromě toho práce požadovaná na stěžovateli nepřesáhla meze, které jsou v dané záležitosti „běžné“, zejm. proto, že jejím účelem bylo znovuzaražení stěžovatele do společnosti. ... čl. 4 odst. 3 písm. a) nebyl porušen.“

- **Čl. 7 odst. 1 (zásada zákonnosti, nulla poena sine lege, zákaz retroaktivity přísnějšího zákona)**, související ust. TPMRE: § 3 odst. 1, § 12 odst. 1, § 37 odst. 1 TrZ;
- „... Rovněž nesmí být uložen trest přísnější, než jaký bylo možno uložit v době spáchání trestného činu.“
- pojem „trestu“ podléhá autonomnímu výkladu ESLP; viz výše
- čl. 7 se netýká jiných sankcí (tj. ochranných, zabezpečovacích opatření), ve vztahu k nim se opírá jejich zákonnost o jiná ustanovení Úmluvy (čl. 5, zbavení svobody) a Protokolů (čl. 2 odst. 3 P. č. 4, svoboda pohybu, čl. 1 P. č. 1, ochrana majetku); v těchto případech neplatí zákaz retroaktivity přísnějšího zákona; (?)
- **AKTUÁLNÍ JUDIKATURA: HUDOC**
- **Scoppola v. Itálie** (17. 9. 2009, zásada použití nejpříznivějšího trestního zákona z pohledu časové posloupnosti /působnosti trestních zákonů ... Soud má za to, že žalovaný stát nesplnil svou povinnost použít vůči stěžovateli ustanovení, které stanovilo nejmírnější trest a které nabylo účinnosti po spáchání trestného činu ... violation, čl. 7/1)
- **G. v. Germany** (7. 6. 2012; čl. 7 Úmluvy, přemístění zmenšeně příčetného pachatele vražd čtyř žen ze zabezpečovací detence do psychiatrické léčebny, čl. 7 odst. 1 Úmluvy porušen), podobně i v kauze **K. v. Germany** (7. 6. 2012; čl. 7 Úmluvy porušen)

- Čl. 1 a 2 Protokolu č. 6 k EÚLPZS 1963 (zrušení trestu smrti, trest smrti pouze v době války, zásada zákonnosti, humanismu,), související ust. TPMRE: § 12 odst. 1, § 37 odst. 1, 2, § 52 a 54 TrZ;
- „Trest smrti se ruší. Nikdo nemůže být k takovému trestu odsouzen ani popraven.“
- „Stát může zákonem stanovit trest smrti za činy spáchané v době války nebo bezprostřední hrozby války; tento trest smí být uložen pouze v případech předvídaných zákonem a v souladu s jeho ustanoveními. Stát sdělí generálnímu tajemníkovi RE příslušná ustanovení tohoto zákona.“
- Přistoupení k P. č. 6 nelze podmínit výhradou (čl. 4), po přistoupení k němu nelze od něj odstoupit (čl. 3). Podle čl. 58 EULPZS lze jej však vypovědět. Pro ČR účinný od 1. 4. 1992

Soering v. Spojené království (7. 7. 1989, s. 20 n.)

- Vydání stěžovatele Spojeným královstvím do USA pro účely soudního řízení ve Virginii, kde je stíhán za úkladnou vraždu, za niž lze uložit trest smrti. „... stěžovatel uvádí, že nehledě na záruky poskytnuté britskou vládou existuje značná možnost, že pokud by byl vydán do USA, byl by odsouzen k trestu smrti. Tvrdí, že obzvláště s ohledem na „syndrom celé smrti“ (death row) by byl vystaven nelidskému a ponižujícímu zacházení a trestu, jež jsou v rozporu s čl. 3 Úmluvy... Soud dospívá k závěru, že rozhodnutí o vydání může z hlediska čl. 3 ... přivodit odpovědnost smluvního státu podle Úmluvy, jestliže existují vážné a prokazatelné důvody věřit, že dotčená osoba, pokud bude vydána do žádajícího státu, bude zde vystavena reálnému riziku, že bude podrobována mučení nebo nelidským či ponižujícím trestům. ... s ohledem na velmi dlouhou dobu, kterou je nutno strávit v „cele smrti“, ve Virginii průměrně šest až osm let, za ... extrémních podmínek, se všudypřítomnou a rostoucí úzkostí z výkonu nejvyššího trestu, a s ohledem na osobní situaci stěžovatele (věk a duševní stav v době trestného činu), by vydání do USA vystavilo dotyčného reálnému riziku zacházení přesahujícího práh stanovený v čl. 3. ... rozhodnutí (Spojeného království) vydat stěžovatele do USA by porušilo čl. 3 Úmluvy, kdyby bylo provedeno.“

- Čl. 1 Protokolu č. 13 k EÚLPZS 2002 (absolutní zrušení trestu smrti, zásada zákonnosti, humanismu), související ust. TPMRE: § 12 odst. 1, § 37 odst. 1, 2, § 52 a 54 TrZ;
- „Trest smrti se zrušuje. Nikdo nesmí být odsouzen k takovému trestu ani popraven.“
- Přistoupení k P. č. 13 nelze podmínit výhradou (čl. 3), po přistoupení k němu nelze od něj odstoupit (čl. 2). Podle čl. 58 EÚLPZS **lze** jej však **vypovědět**. Podle čl. 4 P. č. 13 lze také jeho územní působnost **omezit** na část území člena RE. Protokol vstoupil v platnost dne 1. 7. 2003, pro ČR dnem 1. 11. 2004.
- Protokolem č. 13 **nebyl** zrušen Protokol č. 6 k EÚLZPS **de iure**, i když zde **došlo** mezi smluvními státy Protokolu č. 13 k jeho zrušení **de facto**.

Požadavky na trestní právo hmotné přímo neobsažené v EÚLPZS

A) Kriminalizace protiprávních činů jako trestných

Požadavky na kriminalizaci činů jakožto trestných činů se projevují v trojí podobě:

- a) zákazu kriminalizace;
 - b) příkazu kriminalizace;
- jejich doplňkem je
- c) volnost kriminalizace činu.

a) Zákaz kriminalizace, penalizace činu (resp. příkaz dekriminalizace, depenalizace činu)

Dudgeon v. Spojené království, 22. 10. 1981, s. 409 n. „... zákaz homosexuálních aktů, k nimž dojde v soukromí mezi svolnými muži staršími 21 let, není důvodný ... Dnes je homosexuální chování chápáno lépe (jinak) než v době přijetí zákonů v Severním Irsku z let 1861 a 1885 ... V Anglii a Walesu od r. 1967, ve Skotsku od r. 1980 ... nejsou inkriminované činy trestné ... i v samotném Severním Irsku státní orgány v posledních letech upustily od stíhání inkriminovaných homosexuálních aktů ... Nelze tedy hovořit o naléhavé společenské potřebě kvalifikace takových aktů jako trestných činů ...“.

b) Příkaz kriminalizace, penalizace činu (resp. zákaz dekriminalizace, depenalizace činu)

S **příkazem** kriminalizovat určité činy souvisí tzv. **pozitivní** povinnost státu. Od ní se odlišuje povinnost **negativní** spočívající v tom, že v zájmu ochrany práv obsažených v Úmluvě stačí, aby se členský stát zásahů do nich pouze **zdržel**. Naproti tomu povinnost pozitivní vyžaduje od státu **aktivní přístup**, tj. i v podobě přijetí opatření (legislativních) v tom směru, aby k poruše chráněného práva nedošlo.

M. C. v. Bulharsko, 4. 12. 2003

„ESLP se zabýval případem čtrnáctileté dívky znásilněné dvěma muži. ... jejich trestní stíhání bylo zastaveno s odůvodněním, ... že nebylo prokázáno, že by se dívka bránila nebo že by volala o pomoc. ... z čl. 3 a z čl. 8 EÚLPZS vyplývá pro stát pozitivní povinnost zakotvit ve svém trestním právu ustanovení, která by účinným způsobem postihovala znásilnění, a povinnost je v praxi aplikovat ... ESLP dospěl k závěru, že v daném případě výše uvedené povinnosti vyžadují kriminalizaci a účinnou represí každého nedobrovolného sexuálního činu, včetně těch, kdy se oběť fyzicky nebránila.“

c) Volnost kriminalizace činu

- Engel a další v. Nizozemí, 8. 6. 1976
- „Úmluva ... poskytuje státům ... volnost prohlásit za trestný čin jednání (konání nebo opomenutí), které není normálním výkonem některého z práv, jež Úmluva chrání...“.
- Sanles Sanles v. Španělsko, 9. 11. 2000
- „Evropský soud nepřijal ... stížnost s tím, že nemůže činit odpovědnými španělské orgány za porušení údajné povinnosti vydat zákon, který by depenalizoval eutanazii. Z Úmluvy tedy nelze vyvodit povinnost depenalizovat eutanazii. Zůstává však otevřenou otázka, zda eutanazie musí být za každých okolností kriminalizována...“
- Takový absolutní závěr by patrně nebyl v souladu s tendencemi, které se projevují v některých smluvních státech, depenalizovat eutanazii za určitých podmínek právně nebo fakticky.“
- Pretty v. Spojené království, 29. 4. 2002
- Stěžovatelka, ochrnutá a trpící degenerativní nevléčitelnou nemocí, si stěžovala u Soudu s tvrzením, že Spojené království porušilo čl. 2, 3, 8, 9 a 14 EÚLPZS tím, že nezaručilo jejímu manželovi, že nebude trestně stíhán podle vnitrostátního práva, pomůže-li jí spáchat sebevraždu.
- „Soud uvedl, že právo na život neobsahuje i právo na smrt, takže trestněprávní postih eutanazie neodporuje čl. 2 EÚLPZS (právo na život).“
- Haas v. Švýcarsko, 20. 1. 2011
- Stěžovateli trpícímu maniodepresivní psychózou se nepodařilo získat látku nezbytnou k plánovanému dobrovolnému odchodu ze života na švýcarské klinice *Dignita*; čl. 8 Úmluvy. Soud mimo jiné konstatoval, že ... švýcarská legislativa a praxe umožňují dosti snadno asistovat u sebevraždy. Jestliže nějaká země zaujme liberální přístup, vyžaduje to přijetí ... opatření ... proti zneužití ...

B) Zákaz retroaktivity trestního práva (trestního zákona), související ust. TPMRE: § 1, § 2, § 3 TrZ;

„Pokud jde o otázku viny, v judikatuře (ESLP) se nevyskytl ani jediný případ, v němž by bylo namítáno, že byl se zpětnou účinností aplikován zákon na čin, který v době spáchání nebyl trestný nebo byl trestný podle mírnějšího zákona. ... čl. 7 odst. 1 Úmluvy nezaručuje právo na retroaktivní aplikaci pozdějšího **mírnějšího** zákona (naopak srov. § 2 odst. 1 za středníkem TrZ; nadstandard ve srovnání s EULPZS umožněný v čl. 53).“

G. v. Francie, 27. 9. 1995

- „... stěžovatel byl odsouzen v otázce viny podle zákona účinného v době spáchání činu, trest mu ... byl uložen podle pozdějšího mírnějšího zákona, který nabyl účinnosti po spáchání činu (tzv. *distributivní* aplikace ... zákona *in mitius*, možná ve francouzském právu). Soud **nezjistil porušení** čl. 7 Úmluvy.“
- „Zákaz zpětné působnosti přísnějšího zákona se nevztahuje na procesní normy, kde se obecně připouští přinejmenším nepravá retroaktivita.“

Veeber v. Estonsko, 21. 1. 2003

- V tomto případě byla část pokračujícího beztrestného jednání spáchána před novelou trestního zákona s tím, že po této novele nadále již šlo o trestný čin.
- Pokud byla přesto zahrnuta do celkového úhrnu dílčích útoků pokračování, společně s těmi, které stěžovatel již jako trestné spáchal až po zmíněné novele, byla tato novela aplikována zpětně k tíži stěžovatele. Proto **došlo k porušení čl. 7 odst. 1 EÚLPZS.**

C) Zákaz analogie v trestním právu (zákaz analogie trestního zákona), související ust. TPMRE: § 12 odst. 1, § 13 odst. 1, § 14, § 37 odst. 1 TrZ;

Kokkinakis v. Řecko (25. 5. 1993, s. 461 n.)

- „Podle Soudu čl. 7 odst. 1 se neomezuje na zákaz retroaktivní aplikace trestního práva k újmě obžalovaného. Obecněji zakotvuje také princip zákonnosti trestných činů a trestů a princip, který přikazuje, aby trestní právo nebylo aplikováno k újmě obžalovaného extenzivně (*criminalia sunt restringenda*), zejm. prostřednictvím analogie; z toho plyne, že trestný čin musí být jasně definován zákonem.“
- „Jestliže vnitrostátní právo bylo vyloženo a aplikováno domácími soudy *extenzivně* nebo za pomoci *analogie*, plyne z toho přímo **porušení čl. 7 Úmluvy**.“
- **Problém** je v tom, že česká trestněprávní teorie a praxe pro domo přípustný výklad extenzivní (*per argumentum a simili*) důsledně **odlišuje** od zakázané analogie legis in malam partem. ESLP je tedy v tomto ohledu, zdá se, striktnější, neboť poskytuje stěžovateli **silnější** ochranu. Je otázkou, zda se na pojmy „extenzivní výklad“ a „analogická aplikace“ vztahuje podstata a důsledky **autonomního** výkladu podaného ESLP, podal-li vůbec nějaký?

EVROPSKÁ ÚMLUVA A TRESTNÍ PRÁVO **PROCESNÍ**

Principy (**základní zásady**) trestního práva procesního v judikatuře ESLP a jejich promítnutí do vyšetřování a soudního stadia trestního řízení

- Čl. 5 odst. 1 (právo na svobodu a osobní bezpečnost, **zásada řádného zákonného procesu**), související ust. TPMRE: § 2 odst. 1, **§ 67 n.**, § 75 n. TrŘ;
- „... Nikdo nesmí být zbaven svobody kromě následujících případů, pokud se tak stane v souladu s řízením stanoveným zákonem:
- a) zákonné uvěznění po odsouzení příslušným soudem;
- b) zákonné zatčení nebo jiné zbavení svobody osoby proto, že se nepodrobila rozhodnutí vydanému soudem podle zákona, nebo proto, aby bylo zaručeno splnění povinnosti stanovené zákonem;
- **c) zákonné zatčení nebo jiné zbavení svobody osoby za účelem předvedení před příslušný soudní orgán pro důvodné podezření ze spáchání trestného činu nebo jsou-li oprávněné důvody k domněnce, že je nutné zabránit jí ve spáchání trestného činu nebo v útěku po jeho spáchání; VAZBA**
- f) zákonné zatčení nebo jiné zbavení svobody osoby, aby se zabránilo jejímu nepovolenému vstupu na území, nebo osoby, proti níž probíhá řízení o vyhoštění nebo vydání (popř. předání V. K.) ...“

totální negací záruk čl. 5 a jeho krajně závažným porušením je **nepřiznané zatčení osoby a její následné zmizení ...**

důvodné podezření ze spáchání trestného činu je **condicio sine qua non** dalších dvou alternativních důvodů zbavení svobody podle písm. c) („**předstih**“ a „**útěk**“) a musí tu být po celou dobu trvání vazby ...

Úmluva **nevylučuje další vazební důvody** stanovené vnitrostátním právem (např. „**koluzi**“), je-li splněna **základní podmínka, bez které nelze** ...

odůvodnění vazby musí být **konkrétní**, nestačí obecný odkaz např. na trestní sazbu

Engel a další v. Nizozemí (8. 6. 1976, s. 262 n.) Vojenské kázeňské tresty a řízení. „Soud ... považuje za **slučitelné s písm. a)** čl. 5 odst. 1, které povoluje regulérní uvěznění osoby po odsouzení příslušným soudem, **převelení** stěžovatelů Dony a Schula ke **kázeňské jednotce** ...“ Soud ... však pokládá **dočasné přísné kasárenské vězení** stěžovatele Engela za stojící **v rozporu s čl. 5 odst. 1** ...: jeho účelem nebylo ani zaručit splnění povinnosti uložené zákonem (**písm. b)**) ani dotyčného předvést před příslušný soudní orgán (**písm. c)**) a překročilo maximální délku stanovenou zákonem.“

K pojmu „příslušný soud“ srov. i věc ***Drozd a Janousek v. Francie (26. 6. 1992, s. 70 n.)***.

De Jong, Baljet a Van den Brink v. Nizozemí (22. 5. 1984, s. 85 n.) Vzetí do vazby povolanců obžalovaných z vojenských trestných činů. „Ust. čl. 5 odst. 1 písm. c) porušeno nebylo, neboť existovalo důvodné podezření, že stěžovatelé spáchali trestné činy (odepření výkonu vojenské služby), v souvislosti s nimiž byli vzati do vazby.“

Lukanov v. Bulharsko (20. 3. 1997, s. 74 n.) Člen bulharské vlády obviněný z pomoci ke zpronevěře fondů, z nichž byly poskytnuty podpory některým rozvojovým zemím. Stíhán vazebně (červenec – prosinec 1992). „Soud není přesvědčen, že jednání vytýkané stěžovateli bylo trestným činem. ... Za těchto podmínek zbavení svobody nebylo „regulérní“, ani nebylo provedeno „pro důvodné podezření stěžovatele ze spáchání trestného činu. ... Čl. 5 odst. 1 písm. c) byl porušen.“

Schiesser v. Švýcarsko (4. 12. 1979, s. 80 n.) Vzetí do vazby okresním prokurátorem kantonu Curych a pojem nezávislý „soudní orgán“. „v projednávaném případě okresní prokurátor vystupoval výlučně jako vyšetřující orgán ... s povinností zabývat se stejně pečlivě skutečnostmi mluvícími pro i proti obvinění. ... okresní prokurátor nebyl vystaven ani vnějšímu zasahování, ani věc nemusel konzultovat s jiným orgánem a vykonával tak vlastní rozhodovací pravomoc, kterou mu svěřoval zákon. ... Soud poukazuje na to, že vzetí do vazby se opíralo o dva důvody uvedené v curyšském trestním řádu, mezi nimi o existenci důvodného podezření, že dotyčný spáchal trestný čin, který figuruje mezi důvody, které uvádí čl. 5 odst. 1 písm. c) Úmluvy ... citovaný článek porušen nebyl.“

„Soud změnil tuto judikaturu („obrat v judikatuře“) v rozsudku Huber v. Švýcarsko ... Prokurátor se nikdy nemůže jevit jako orgán nezávislý na stranách, když sám může být stranou v trestním řízení. Není rozhodující, že v konkrétní věci v této funkci před soudem nevystupoval.“

Bozano v. Francie (18. 12. 1986, s. 64 n.) Zbavení svobody pro účely vyhoštění po zamítnutí žádosti o vydání. „... stěžovateli bylo doručeno nařízení o jeho vyhoštění, policie ho eskortovala na francouzsko-švýcarskou hranici ... Soud se domnívá, že je použitelný čl. 5 odst. 1 písm. f) Úmluvy ... proto ověřuje „regulérnost“ zbavení svobody stěžovatele po dobu jeho eskortování ... Pod pojmem „regulérnost“ musí být chápáno nejen dodržování národní legislativy (tj. francouzské), ale též slučitelnost opatření, tzn. eskorty, s účelem čl. 5: *chránit jednotlivce proti svévoli*. Fakta případu ...vzbuzují v Soudu vážné pochybnosti o slučitelnosti eskortování s francouzským právem. ... Soud poukazuje na okolnosti násilného eskortování stěžovatele na francouzsko-švýcarskou hranici: více než měsíční vyčkávání s doručením nařízení o vyhoštění, dojem, že byl dotyčný úmyslně ponechán v nevědomosti o tom, co je proti němu připravováno, náhlost zatčení a způsob provedení vyhoštění. ... zbavení svobody nebylo proto „regulérní“, ani slučitelné s právem na bezpečnost. Nejednalo se o nezbytné zadržení v rámci běžného řízení o vyhoštění, ale o zastřené extradiční opatření. Čl. 5 odst. 1 písm. f) byl porušen.“

AKTUÁLNÍ JUDIKATURA: HUDOC, www MS ČR

Giorgi Nikolaishvili v. Georgia (13 . 1. 2009; uvěznění svědka, nátlak na jeho prchajícího bratra a nedostatek nebo nepřiměřenost důvodů pro předsoudní zadržení, **violation;**)

Crabtree v. ČR (25. 2. 2010; stěžovatel tvrdil, že jeho vazba byla nezákonná a že podle vnitrostátního práva neměl žádný vymahatelný nárok na náhradu škody, což je v rozporu s článkem 5 odst. 1 písm. c) a odst. 5 Úmluvy; dne 6. února 2003 byl stěžovatel zadržen pro podezření ze spáchání trestného činu podvodu; následujícího dne soud nařídil jeho vzetí do vazby podle § 67 písm. a) tr. ř., soud uvedl, že vzhledem k tomu, že má stěžovatel britské občanství a není vázán na žádné bydliště v České republice, a vzhledem ke skutečnosti, že mu hrozil vysoký nepodmíněný trest odnětí svobody, hrozilo by nebezpečí, že se bude vyhýbat trestnímu řízení; Soud *rozhoduje*, že **došlo k porušení článku 5 odst. 1 písm. c)** Úmluvy, jelikož stěžovatelova vazba nebyla zákonná ve smyslu tohoto ustanovení; *rozhoduje*, že **došlo k porušení článku 5 odst. 5 Úmluvy** z důvodu neexistence vymahatelného nároku na náhradu škody podle vnitrostátního práva za zbavení stěžovatelovy svobody **v rozporu s článkem 5 odst. 1 písm. c) Úmluvy;**)

Žirovnický v. ČR (30. 9. 2010; stěžovatel namítá, že mu nikdy nebylo řádně sděleno obvinění podle vnitrostátního práva a že jeho vazba byla nezákonná. Důvody své vazby popírá. Podle stěžovatele zákonná doba jeho vazby uplynula dne 31. prosince 2001, neboť novelu trestního řádu, která nabyla účinnosti dne 1. ledna 2002, nebylo možno na jeho případ použít. Kromě toho podle stěžovatele až do 9. května 2002 neexistovalo soudní rozhodnutí o jeho ponechání ve vazbě. Stěžovatel namítá, že důkazy proti němu nepostačovaly pro závěr, že se dopustil trestného činu. Dovolává se článku 5 odst. 1 písm. c) a odst. 3 Úmluvy. Soud rozhoduje, že došlo k porušení článku 5 odst. 1 Úmluvy tím, že stěžovatelova vazba od 1. ledna do 10. února 2002 neměla „zákonný“ podklad ve smyslu tohoto ustanovení; rozhoduje, že došlo k porušení článku 5 odst. 4 Úmluvy tím, že stěžovatelova vazba nebyla urychleně přezkoumána soudem rozhoduje, že došlo k porušení článku 5 odst. 5 Úmluvy tím, že stěžovatel neměl podle vnitrostátního práva vynutitelný nárok na odškodnění za zbavení svobody, které bylo v rozporu s článkem 5 odst. 1 písm. c) a odst. 4 Úmluvy;

Shimovolos v. Russia (21. 6. 2011; 45-minutové uvěznění lidskoprávního aktivisty, s cílem preventivně mu zabránit ve spáchání blíže nespecifikovaného správního či trestního deliktu, violation)

S. v. Germany (28. 6. 2012; pro nepřičetnost zproštěný obžaloby následně přemístěn z psychiatrické léčebny do věznice, z důvodu náležité ostrahy; porušen čl. 5 odst. 1 písm. a), e))

Kakabadze and others v. Georgia (2. 10. 2012, violation)

- **Čl. 5 odst. 2** (právo na svobodu a osobní bezpečnost, **zásada řádného zákonného procesu**), související ust. TPMRE: § 2 odst. 1, 13, 14, § 33 TrŘ;
- „Každý, kdo je zatčen, musí být seznámen neprodleně a v jazyce, jemuž rozumí, s důvody svého zatčení a s každým obviněním proti němu.“
- **Vyšetřování:**
- **zatčením** se rozumí **první** omezení osobní svobody, bez ohledu na jeho pojmenování (zajištění, zadržení, vazba ...);

Lamy v. Belgie (30. 3. 1989, s. 136 n.) Neumožnění přístupu obviněného ke spisu soudů příslušných k rozhodnutí o jeho vazbě. „Soud pokládá za nepodloženou tezi stěžovatele, který tvrdil, že nemohl účinně a včas připravit svou obhajobu a své stanoví před poradním senátem. Ještě v den zatčení byla stěžovateli odevzdána kopie příkazu k zatčení. A tento dokument uváděl jak důvody zbavení svobody, tak podrobnosti vznesených obvinění. **Čl. 5 odst. 2 nebyl porušen.**“

- Čl. 5 odst. 3 (právo na svobodu a osobní bezpečnost, **zásada řádného zákonného procesu**), související ust. TPMRE: § 2 odst. 1, 4 TrŘ;
- *„Každý, kdo je zatčen nebo jinak zbaven svobody v souladu s ustanovením **odst. 1 písm. c)** tohoto článku, musí být ihned předveden před soudce nebo jinou úřední osobu zmocněnou zákonem k výkonu soudní pravomoci, a má právo být souzen v přiměřené lhůtě nebo propuštěn během řízení. Propuštění může být podmíněno zárukou, že se dotyčná osoba dostaví k přelíčení.“*
- **Vyšetřování:**
- **Soudní stadium:**
- **doba a přiměřenost trvání vazby** (čl. 5 odst. 3) se posuzuje **nezávisle** na **délce samotného meritorního řízení** (čl. 6 odst. 1), které může probíhat i na svobodě, avšak podle **stejných** kritérií (**složitost věci, chování zajištěného, postup OTŘ**) a vždy **konkrétně**;
- **garance** v odst. 3 se týkají **jen vazebního zajištění** (odst. 1 písm. c), nikoli uvěznění (odst. 1 písm. a);

Tomasi v. Francie (27. 8. 1992, s. 26 n.) Délka řízení a trvání vazby ve věci podezření z účasti na atentátu a pokus o něj bývalou Frontou národního osvobození Korsiky.

„Období, jež musí být vzato v úvahu, trvalo pět let a sedm měsíců. Pro zamítnutí žádostí o propuštění stěžovatele ... soudní orgány uváděly čtyři hlavní důvody: závažnost skutků ... , ochranu veřejného pořádku... , riziko nátlaku na svědky a vzájemné ovlivňování mezi spoluobžalovanými ... a nebezpečí útěku. ... příslušné soudní orgány v projednávaném případě nejednaly s nezbytnou promptností; ... Inkriminovaná délka vazby se tak nezdá být v tom hlavním zapříčiněna ani složitostí případu, ani chováním stěžovatele. **Čl. 5 odst. 3 byl porušen.**“

Aksoy v. Turecko (18. 12. 1996, s. 30 n.) Zadržení stěžovatele pro podezření z příslušnosti k PKK (Strana pracujících Kurdistanu). Zadržení trvá čtrnáct dní, během něhož je mimo jiné podroben tzv. „palestinskému zavěšení“ (zcela svlečený a spoután na rukou za zády zavěšen za paže). „Z hlediska čl. 5 odst. 3 je Soud názoru, že zvláštní rozsah a následky teroristické aktivity PKK ... nepochybně vytvořily „veřejné nebezpečí ohrožující život národa“ ve smyslu čl. 15. Domnívá se nicméně, že zadržení stěžovatele po dobu nejméně čtrnácti dní bez soudní kontroly neodpovídalo „rozsahu přísně vyžadovanému (ve vztahu k) naléhavosti situace“. Příslušné období bylo výjimečně dlouhé a stěžovatel nepožíval dostatečných záruk. Obzvláště zbavení přístupu k obhájci, lékaři, příbuznému ... , a neexistence jakékoliv reálné možnosti být předveden před soud, znamenaly, že stěžovatel byl zcela vydán na milost a nemilost svým strážcům; **byl tedy porušen čl. 5 odst. 3.**“

Assenov a ostatní v. Bulharsko (28. 10. 1998; Čapek – I) čl. 5 odst. 3 chrání osoby uvězněné nebo zadržené na základě podezření ze spáchání trestného činu před svévolným nebo neoprávněným zbavením svobody.

Brannigan a McBride v. Spojené království (28. 5. 1993, s. 99 n.)
Zatčení a zadržení podezřelých osob na základě legislativy o prevenci terorismu a platnost britského odstoupení od závazků stanovených Úmluvou. „Dne 23. 12 1988 Spojené království informuje generálního tajemníka Rady Evropy o tom, že jeho vláda uplatňuje právo **odstoupit** od závazků podle **čl. 15 odst. 1, 3 Úmluvy (nutno ODLIŠOVAT od vypovězení Úmluvy podle čl. 58)**, a to v rozsahu, v němž výkon pravomocí definovaných v § 12 zákona z roku 1984 (protiteroristická legislativa) není v souladu s čl. 5 odst. 3 Úmluvy. ... Soud poznamenává, že ministr vnitra ve svém prohlášení před Sněmovnou lordů ze dne 22. 12. 1988 podrobně vysvětlil důvody, na nichž spočívá rozhodnutí vlády a uvedl, že se chystá informovat o odstoupení od závazků jak podle čl. 15 Úmluvy, tak podle čl. 4 Paktu OSN o občanských a politických právech z r. 1966. ... prohlášení je v dobré shodě s pojmem úřední proklamace. ... informování o odstoupení Spojeného království od závazků vyhovuje požadavkům čl. 15, a dotyční (stěžovatelé) si tak nemohou přijatelně stěžovat na porušení čl. 5 odst. 3.“

Punzelt v. Česká republika (25. 4. 2000). Dne 10. prosince 1992 české orgány vzaly stěžovatele do vazby pro účely vydání do Německa. Dne 14. dubna 1993, zatímco byl ve vydávací vazbě, české orgány obvinily stěžovatele z podvodu, protože vydal dva nekryté šeky na 891.412 DEM a 682.139 DEM. Dne 23. dubna 1993 Městský soud v Praze převodl stěžovatele z vydávací vazby do vazby pro účely trestního stíhání. Stěžovatel byl již stíhán a odsouzen za podobné trestné činy v minulosti, je cizím státním příslušníkem, který se vyhýbal trestnímu řízení v Německu, a v České republice mu hrozí vysoký trest odnětí svobody. Městský soud proto pokládal stěžovatelovu vazbu za nutnou podle § 67 písm. a) a § 68 tr. ř. Vláda tvrdila, že důvody, o něž se opírala příslušná rozhodnutí, byly dostatečné a že vazba nepřekročila maximální délku přípustnou podle českých zákonů. Vláda je toho názoru, že právo stěžovatele na soudní řízení v přiměřené lhůtě nebo propuštění během řízení, zaručené článkem 5 odst. 3 Úmluvy, bylo respektováno. Soud konstatuje, že vedení řízení **nebyla** věnována „zvláštní péče“. Tím **došlo k porušení článku 5 odst. 3** Úmluvy v důsledku nepřiměřené délky stěžovatelovy vazby

- **AKTUÁLNÍ JUDIKATURA: Sb. s. rozh. a st., Výběr z rozh. ESLP, roč. 2009**
- Tariq v. ČR (18. 4. 2006; stěžovatel byl předveden na policejní stanici, aby zde podal vysvětlení v souvislosti s vyšetřováním podvodu; posléze byl obviněn z pokusu o podvod; následně předveden před soudce obvodního soudu, který nařídil jeho vazbu podle § 67 písm. a), b) tr. ř. (1997); s ohledem na súdánské občanství obviněného, jakož i na skutečnost, že obviněný bude patrně odsouzen k dlouhému trestu odnětí svobody, existuje nebezpečí, že uprchne, aby se vyhnul trestnímu řízení; též byl dovozen koluzní důvod vazby; dne 17. 12 2001 obviněný z vazby propuštěn; Soud se ztotožňuje s názorem Vlády (ČR), že dvanáct prodloužení stěžovatelovy vazby bylo v souladu s hmotněprávním i procesně právními podmínkami stanovenými zákonem; (avšak) s ohledem na absenci jakéhokoliv pokusu na straně stěžovatele klást řízení překážky je obtížné akceptovat, že pouhá skutečnost, že je cizincem s rodinou v zahraničí, může opravňovat k závěru, že riziko útěku trvalo po celé čtyři roky vazby; čl. 5 odst. 3 Úmluvy byl porušen;)

Krejčíř v. Česká republika (26. 3. 2009; dne 20. srpna 2003 byl stěžovatel obviněn pro podezření ze spáchání trestného činu podvodu, jehož se měl dopustit v roce 2002 tím, že peněžní prostředky půjčené bankou na základě úvěrových smluv využil k jinému účelu, než jaký byl uveden ve smlouvách; dne 20. září 2003 soudce Obvodního soudu pro Prahu 4 rozhodl o jeho vzetí do vazby na základě § 67 písm. a) a b) tr.ř.; stěžovatel na prvním místě napadá své vzetí do vazby nařízené dne 20. září 2003; čl. 5 odst. 1 písm. c) Úmluvy; s ohledem na velký počet důkazů, které měly orgány činné v trestním řízení v okamžiku vzetí do vazby k dispozici, není podle Soudu pochyb o existenci důvodného podezření, že se stěžovatel **dopustil** skutků představujících závažné trestné činy; soud je dále toho názoru, že vzetí stěžovatele do vazby bylo v rámci vnitrostátního práva **dostatečně odůvodněno**; zbavení osobní svobody sledovalo v posuzované věci cíl, který byl v souladu s článkem 5 odst. 1 Úmluvy; stěžovatel tvrdí, že byl ve vazbě ponechán nezákonně, a namítá, že nemohl úspěšně žádat o propuštění na svobodu formou nahrazení vazby zárukou; poukazuje přitom na čl. 5 odst. 3 Úmluvy; s ohledem na rozhodnutí přijatá jednotlivými soudy v průběhu celého trvání vazby však nelze říci, že by byl stěžovatel zcela připraven o možnost přezkumu, zda nadále trvá důvodné podezření ze spáchání předmětného trestného činu, a dalších důvodů pro jeho propuštění na svobodu; dle názoru Soudu tak byly požadavky článku 5 odst. 3 dodrženy; v tomto ohledu tedy **k porušení čl. 5 odst. 3 Úmluvy nedošlo**)

Trifkovic v Croatia (6. 11. 2012; vazba stěžovatele, trestně stíhaného pro organizovanou drogovou kriminalitu, trvala tři a půl roku; Soud uzavírá i s ohledem na částečnou komplikovanost věci, jakou představuje trestná činnost páchaná organizovanou skupinou, že důvody vazby dané domácími orgány nebyly „dostatečné“ či „relevantní“, aby ospravedlnily stěžovatelovo držení ve vazbě po dobu tří a půl let; **čl. 5 odst. 3 Úmluvy byl porušen** pro nedostatek vazebních důvodů, jakož i vzhledem k délce vazby stěžovatele;)

- Čl. 5 odst. 4 (právo na svobodu a osobní bezpečnost, **zásada řádného zákonného procesu**), související ust. TPMRE: § 2 odst. 1, § 72 a n., § 73d a n. TrŘ;
- „Každý, kdo byl zbaven svobody zatčením nebo jiným způsobem, má právo podat návrh na řízení, ve kterém by soud urychleně rozhodl o zákonnosti jeho zbavení svobody a nařídil propuštění, je-li zbavení svobody nezákonné.“

Habeas Corpus (HC)

- **Vyšetřování:**
- HC **justicializuje** a tím „podepírá“ veškerá omezení osobní svobody ve smyslu čl. 5 odst. 1;
- každé z písmen čl. 5 odst. 1 má v sobě „zrnko“ HC, neboť o omezení osobní svobody rozhoduje výlučně **soudní** orgán; čl. 5 odst. 4 obsahuje HC jako takový;
- ve vazebních věcech stačí o HC vést **jednoinstanční** řízení, musí však být **kontradiktorní** a spojené s **osobním slyšením** zatčeného (čl. 6 odst. 3); ve **druhé** instanci pak již právo na slyšení **nemá**;
- „Přítomnost obviněného „**z masa a kostí**“ před soudem odpovídá též původnímu smyslu instituce habeas corpus („**Mějž tělo**“) a je sama o sobě významnou zárukou respektování práv obviněného ... ve vazbě.“
- vazební zasedání podle § 73d a násl. TrŘ;

- „**Habeas corpus Act (HCA)**, zákon o soudních rozkazech k předvádění zatčených vydaný v Anglii r. **1679** za vlády krále Jakuba II. HCA poskytoval každému občanu právo požádat soud o přezkoumání oprávněnosti jeho zatčení. Zakotvoval též podmínky zatčení. Při neoprávněném zatčení nebo po složení kauce (vyloučena byla např. u velezrady) byl zatčený propuštěn. Zpočátku byl HCA používán jen v rámci tr. řízení, později byl rozšířen i na řízení občanskoprávní. Navazuje na **Magnu chartu libertatum** z r. **1215** (Velká listina svobod). Pojem Habeas corpus, doslova „**Mějž tělo**“, se nyní používá zejména v anglosaské oblasti jako obvyklé označení soudního příkazu k tomu, aby zadržená osoba či uvězněná osoba byla předvedena k soudu **za účelem přezkumu zákonnosti takového omezení její svobody**. Nesouvisí s řešením otázky viny takto na osobní svobodě omezeného jedince.“

Brogan a další v. Spojené království (29. 11 1988, s. 90 n.). Zatčení a zadržení podezřelých na základě legislativy o prevenci terorismu. „... Podle Soudu by stížnost habeas corpus umožnila ... ověřit, jak dodržení procesních pravidel podle zákona z roku 1984, tak přiměřenost podezření odůvodňujících zatčení, jakož i legitimitu cíle sledovaného tímto zatčením a poté zadržením. Avšak stěžovatelé se rozhodli této možnosti nevyužít. Čl. 5 odst. 4 porušen nebyl.“ Viz též **Assenov a další v. Bulharsko (28. 10. 1998)**

AKTUÁLNÍ JUDIKATURA: www MS ČR, HUDOC

Husák v. Česká republika (4. 12. 2008; stěžovatel tvrdí, že ve věci jeho vazby neproběhl soudní přezkum, který by splňoval požadavky článku 5 odst. 4 Úmluvy; dne 13. června 2003 byl stěžovatel zatčen policií na základě trestního oznámení; téhož dne byl obviněn z trestného činu podvodu; dne 15. června 2003 byl stěžovatel předveden před soudce MS v Brně, který po výslechu stěžovatele nařídil jeho vzetí do vazby z důvodů uvedených v § 67 písm. a) a c) tr. ř.; MS obavu, že stěžovatel uprchne nebo bude trestnou činností opakovat, odůvodnil tím, že stěžovatel často mění bydliště, nespolupracuje s orgány činnými v trestním řízení a je proti němu vedeno několik trestních stíhání; krom toho z povahy skutků, z nichž je obviňován, lze usuzovat, že by mohl trestnou činností opakovat; stěžovatel namítá, že řízení, v němž se snažil zpochybnit zákonnost své vazby, nebylo v souladu s požadavky článku 5 odst. 3 a 4 a článku 6 odst. 1 Úmluvy; Soud se domnívá, že tyto námítky je nutno zkoumat toliko na poli článku **5 odst. 4**, který představuje **lex specialis** (vůči čl. 6) ve věcech zbavení svobody; v projednávané věci **stěžovatel nebyl vyslechnut ke svém žádostem o propuštění ani soudem prvního stupně, ani soudem rozhodujícím o prostředku nápravy, tj. druhého stupně**; stěžovatel v projednávané věci neměl možnost domoci se slyšení podáním další žádosti o propuštění; vzhledem k tomu, že **vnitrostátní orgány neumožnily stěžovateli adekvátní účast na jednání**, jehož výsledek byl pro další trvání jeho vazby rozhodující, připravily jej o soudní přezkum splňující požadavky článku 5 odst. 4 Úmluvy; **k porušení článku 5 odst. 4 Úmluvy tedy v tomto ohledu došlo.**)

Knebl v. ČR (28. 10. 2010; stěžovatel uplatnil námitky založené na článku 5 odst. 3 a 4 Úmluvy, stran doby trvání vazby, která byla několikrát bez dostatečných důvodů prodloužena, a tvrdí, že soudní přezkum tohoto opatření nebyl v souladu s požadavky Úmluvy. Soud *rozhoduje*, že **nedošlo k porušení článku 5 odst. 3 Úmluvy**; důvody, které české soudy uvedly k ponechání stěžovatele ve vazbě, z nichž zejména obava, že bude trestnou činnost opakovat, se zakládaly na konkrétních jednáních stěžovatele a lze je považovat za „relevantní“ a „dostatečné“; *rozhoduje*, že **došlo k porušení článku 5 odst. 4 Úmluvy**, pokud jde o nekonání osobního slyšení stěžovatele; viz shora i **Žirovnický v. ČR** (30. 9. 2010)

Srov. § 73d TrŘ ve znění zák. č. **459/2011 Sb.** **Vazební zasedání**

Pyatkov v. Russia (13. 11. 2012; stěžovatel vazebně trestně stíhaný pro drogový delikt; při projednávání jeho stížností proti vazbě u NS Ruské federace nebyl přítomen stěžovatel, ani jeho právní zástupce, pouze prokurátor; **čl. 5 odst. 4 byl poruščen**)

- **Čl. 6 odst. 1** (právo na spravedlivé řízení /proces/, **zásada veřejnosti, rychlosti, nezávislosti, nestrannosti soudu**), související ust. TPMRE: § 2 odst. 4, 9, 10, 11, 12, § 199 a n. TrŘ; srov. i čl. 13 Úmluvy;
- „Každý má právo na to, aby jeho záležitost byla spravedlivě, veřejně a v přiměřené lhůtě projednána nezávislým a nestranným soudem zřízeným zákonem, který rozhodne o ... oprávněnosti jakéhokoli trestního obvinění proti němu.“
- **Rozsudek musí být vyhlášen veřejně, avšak tisk a veřejnost mohou být vyloučeny buď po dobu celého nebo části procesu v zájmu mravnosti, veřejného pořádku nebo národní bezpečnosti v demokratické společnosti, nebo když to vyžadují zájmy nezletilých nebo ochrana soukromého života účastníků, anebo v rozsahu považovaném soudem za zcela nezbytný pokud by, vzhledem ke zvláštním okolnostem, veřejnost řízení mohla být na újmu zájmům spravedlnosti.“**
- **Soudní stádium:**
- Čl. 6 je **nejfrekventovanější** ustanovení v judikatuře Soudu;
- asi **60 %** (resp. **46%** viz údaje na sl. č. 13) věcí projednávaných Soudem se týká tohoto ustanovení;
- ustanovení čl. 6 odst. 1 vyjadřuje následující **stěžejní atributy spravedlivého trestního procesu:**

*právo na přístup k soudu,
zřízenému zákonem,
nezávislému,
nestrannému,
rozhodujícímu v plné jurisdikci (tj. o otázkách skutkových i právních);*

Delcourt v. Belgie, 17. 1. 1970, „teorie zdání“: justice must not only be done, it must also be seen to be done; **spravedlnost musí být nejen reálná, ale musí být i vidět, musí se jako spravedlnost i jevit;**

Piersack v. Belgie (1. 10. 1982, s. 200 n.) Postupný výkon funkcí prokurátora a předsedy porotního soudu tímtež členem sboru soudců a prokurátorů ve vztahu k témuž obžalovanému. „Jestliže nějaký člen sboru **soudců** a **prokurátorů** poté, co u státního zastupitelství vykonával funkci, která byla způsobilá ho přivést k posuzování určitého spisu, dostane tutéž věc jako **soudce**, pak se osoby podléhající jeho pravomoci mohou oprávněně obávat, že nenabízí dostatečné záruky nestrannosti. ... Stačí konstatovat, že **nestrannost soudu**, jemuž příslušelo rozhodnout „o oprávněnosti obvinění“, se mohla **zdat nezaručenou**. ... **čl. 6 odst. 1 byl porušen.**“

spravedlivě, veřejně (včetně vyhlášení rozsudku: meritorního rozhodnutí) **a v přiměřené lhůtě (rychlost řízení:** délka a přiměřenost délky lhůty řízení s ohledem na: povahu trestní věci, chování obviněného, postup orgánů činných v trestním řízení) **projednaná záležitost** (trestní obvinění);

Ringeisen v. Rakousko (16. 7. 1971, s. 280 n.) Délka vazby a trestního řízení. „Soud sdílí názor Komise, podle níž délka stíhání stěžovatele pro podvod byla důsledkem jednak složitosti věci a jednak nespočetných žádostí a opravných prostředků stěžovatele, jejichž účelem bylo nejen jeho propuštění na svobodu, ale i odmítání většiny příslušných soudců a předání věci jiným soudcům (**obstrukční jednání**). To platí ještě více pro řízení týkající se podvodného bankrotu. **Čl. 6 odst. 1** tedy **porušen nebyl**.“

Eckle v. Německo (15. 7. 1982, s. 285 n.) Délka trestních řízení. „... trestní řízení pro podvody v Trevíru trvalo sedmnáct let a tři roky, řízení v Kolíně n. Rýnem deset let, čtyři měsíce a deset dnů (**dies a quo:** začátek TŘ, obvinění osoby – **dies ad quem:** konec TŘ, konečné meritorní rozhodnutí) ... Jedna z hlavních příčin zdlouhavosti obou trestních řízení spočívá ve způsobu, jakým ve věci postupovaly soudní orgány ... podle mínění Soudu nebylo na situaci, před níž stály příslušné orgány (specifické formy hospodářské kriminality), nic výjimečného. S ohledem zejména na rozsah prodlení, jež lze přičíst žalovanému státu, Soud dospívá k závěru, že snížení trestu provedené ... soudem v Trevíru a zastavení stíhání ... nezbavilo stěžovatele práva dovolávat se postavení „poškozených“ ... dospívá k závěru, že **čl. 6 odst. 1 byl porušen** v každém z obou řízení. “

záruky spravedlnosti řízení (spravedlivosti V. K.): rovnost zbraní, kontradiktornost soudního řízení /nerovná se akuzáčnímu, adversárnímu anglosaskému řízení/, přítomnost u soudu, právo na odůvodnění rozhodnutí, jsou procesní povahy a neznamenají záruky žádného materiálního subjektivního práva, ani to, že výsledek řízení (rozhodnutí soudu) bude spravedlivý, nejde o to, aby řízení bylo v souladu s vnitrostátním právem, ale aby bylo v souladu s Umluvou;

spravedlivost trestního procesu se posuzuje jako celek, tj. z hlediska celého probíhajícího trestního řízení (vada v jednom stadiu může být napravena v jiném, pokud jsou k dispozici odpovídající procesní instrumenty);

Barberá, Messegué a Jabardo v. Španělsko (6. 12. 1988, s. 242 n.) Trestní řízení před Audiencia Nacional proti osobám obžalovaným z teroristického atentátu. „... stěžovatelé ... neprotestovali, s poukazem na zjevné nepřátelství, proti údajně nepřejíciému postoji nového (vyměněného) předsedy senátu ... stěžovatelé ve vazbě v Barceloně, byli přemístěni v noci do Madridu, kam přijeli za úsvitu, několik hodin před zahájením líčení ... to oslabuje jejich pozici v okamžiku, kdy potřebovali všechny síly, aby se mohli hájit ... Soud poukazuje na praktické potíže vyplývající ze skutečnosti, že obžalovaní a jejich obhájci se nacházeli v Barceloně, zatímco vyšetřující soudce své úkoly plnil v Madridu. Dospívá k závěru, že nedostatky zjištěné v průběhu procesu nebyly kompenzovány procesními zárukami v průběhu vyšetřování ... Pokud jde o výpovědi obžalovaných samotných, jejich doznání policii, získané v průběhu dlouhého pobytu v cele předběžného zadržení, utajovaného a bez asistence obhájce, k tomu Soud vyslovuje výhrady ... stěžovatelé nepožívali pomoci obhájce při svých prvních výpovědích před vyšetřujícím soudcem ... a ze spisu neplyne, že by se této obhajoby vzdali ... zbraně a jiné věci doličné, nalezené u stěžovatelů, nebyly předloženy v průběhu rozprav a obhajoba nemohla účinně diskutovat o jejich autentičnosti a relevanci. ... Soud dospívá k závěru, že řízení, nahlížené jako celek neodpovídalo požadavkům spravedlivého a veřejného procesu, čl. 6 odst. 1 byl porušen.“

AKTUÁLNÍ JUDIKATURA: Přehled rozsudků ESLP č. 4/2009, s. 225, č. 2/2010, s. 85, HUDOC, www MS ČR

Poppe v. Nizozemsko (24. 3. 2009; stěžovatel před dovolacím soudem tvrdí, že rozhodnutí odvolacího soudu v jeho trestní věci, kterým byly zamítnuty jeho námitky ohledně nedostatku nestrannosti krajského soudu a zamítnuto přezkoumání jeho případu krajským soudem, bylo v rozporu s čl. 6 Úmluvy; uvedl, že mu byla odepřena možnost, aby jeho případ byl posouzen neustrannou porotou prvního stupně, což činilo celý proces nespravedlivým, neboť v řízení proti spoluobžalovaným stěžovatele zasedal u krajského soudu stejný předseda a soudce senior, kteří předsedali soudu, jenž se zabýval jeho případem; tito dva soudci nebyli nestranní, protože se již dříve zabývali případy spoluobžalovaných stěžovatele a v rozsudcích ohledně nich bylo stanoveno, jakým způsobem se stěžovatel účastnil páčání trestných činů; z hlediska objektivního je třeba určit, zda tu jsou, odděleně od jednání soudce, skutečnosti, které mohou vyvolávat pochybnosti o jeho neustrannosti; tu může být důležité i **zdání** podjatosti, spravedlnost nestačí pouze vykonávat, ale její výkon musí být vidět; vnímání obviněného těchto skutečností je důležité, ne však rozhodující; rozhodující je, zda tato jeho obava může být objektivně odůvodněna; vzhledem ke zjištění Soudu není možné říci, že by případné obavy stěžovatele z podjatosti krajského soudu mohly být považovány za objektivně odůvodněné; Soud rozhodl šesti hlasy proti jednomu, že **čl. 6 Úmluvy nebyl porušen**;))

Scoppola v. Itálie (17. 9. 2009; stěžovatel tvrdí, že vzdor tomu, že zvolil ve své věci zkrácené řízení, byla mu odepřena výhoda, kterou zákon v té době účinný s touto volbou spojoval, a sice nahrazení trestu OS na doživotí trestem na 30 let; Soud má za to, že svým návrhem na zkrácené řízení se stěžovatel, za asistence právníků, zřekl svých práv na veřejné projednání, na předvolání svědků, na předkládání nových důkazů ...; stěžovatel se svých práv zřekl výměnou za určité výhody, mezi které patřilo neuložení trestu OS na doživotí; toto legitimní očekávání stěžovatele naplněno nebylo; jakmile se jednotlivec zřekne svých práv výměnou za uvedené výhody, nelze považovat za spravedlivé, jestliže se poté, co je vyhověno žádosti o zkrácené řízení, změní dohoda mezi státem a obžalovaným v jeho neprospěch a bez jeho souhlasu; pokud takové postupy existují (zkrácené řízení) a uplatňují se, zásady spravedlivého procesu nedovolují svévolně upírat obžalovanému výhody s nimi spojené; Soud jednomyslně rozhodl, že **čl. 6 Úmluvy byl porušen;**)

Faniel v. Belgie (1. 3. 2011; odsuzující rozsudek ve věci stěžovatele neobsahoval poučení o opravných prostředcích; ... Soud dospěl k závěru, že odmítnutí podaného opravného prostředku pro opožděnost za těchto okolností znamenalo **porušení čl. 6 odst. 1 Úmluvy**)

Breukhoven v. ČR (21. 7. 2011; stěžovatel tvrdí, že bylo porušeno jeho právo na výslech svědků podle článku 6 odst. 1 a odst. 3 písm. d) Úmluvy; má za to, že jeho právo na spravedlivé řízení bylo porušeno tím, že byl odsouzen pouze na základě výpovědi svědků, které neměl možnost vyslechnout v žádné fázi řízení;

článek 6 odst. 1 a odst. 3 písm. d) vyžadují, aby měl obžalovaný přiměřenou a řádnou možnost zpochybnit a vyslyšet svědka proti sobě, ať už ve své výpovědi nebo v pozdější fázi; k omezení práv obhajoby způsobem, který se neslučuje s článkem 6, dochází tehdy, pokud se odsouzení zakládá vylučně nebo v rozhodující míře na výpovědi osoby, kterou obviněný ve fázi vyšetřování ani při jednání před soudem neměl možnost vyslechnout či dát vyslechnout; soud uzavírá, že vnitrostátní soudy založily stěžovatelovo odsouzení za obchodování s lidmi pouze na výpovědích svědkyň, které se nezúčastnily hlavního líčení a které stěžovatel ani jeho advokát neměli možnost vyslechnout v žádné další fázi řízení; Soud *rozhoduje*, že **došlo k porušení článku 6 odst. 1 a odst. 3 písm. d) Úmluvy;**

Grinenko v. Ukraine (15. 11. 2012; okolnosti případu naznačují, že absence jakékoliv právní asistence v počáteční fázi vyšetřování stěžovatele se dotkla jeho práva nevypovídat a sám sebe neobviňovat; Soud nemohl přehlédnout fakt, že stěžovatel byl vyslychán jako svědek bez ohledu na skutečnost, že trestní stíhání bylo zahájeno proti němu, jakož i vůči dalším dvěma osobám; během jeho výslechu bez přítomnosti právního zástupce byl upozorněn, že by mohl být trestně odpovědný, jestliže by odmítl vypovídat a že měl právo nevypovídat proti sobě samotnému ... zdá se, že vzdor faktu, že stěžovatel pověřil dva právníky jako své zástupce, v několika případech vyšetřovatel stěžovatele vyslychal vylučně v přítomnosti právníka poskytujícího právní pomoc; to není důkaz toho, že právník najatý stěžovatelovým otcem byl náležitě informován o těchto vyšetřovacích opatřeních (úkonech); **čl. 6 odst 1, 3 písm. c) Úmluvy byl porušen;**)

Al-Khawaja and Tahery v. The United Kingdom (15. 12. 2011; **no violation, violation čl. 6/1, 6/3 d)**)

- Čl. 6 odst. 2 (právo na spravedlivé řízení /proces/, **zásada presumpce nevinny**), související ust. TPMRE: § 2 odst. 2, 4, § 8a TrŘ;
- „Každý, kdo je obviněn z trestného činu, se považuje za nevinného, dokud jeho vina nebyla prokázána zákonným způsobem.“
- Vyšetřování:
- Soudní stádium:
- zásada presumpce nevinny implikuje právo mlčet a neobviňovat sebe sama (**nemo tenetur se ipsum accusare**);
- vymezena je v Úmluvě pozitivně (... považuje se za nevinného), v § 2 odst. 2 TrŘ je vymezena negativně jako zákaz presumpce viny (...nelze ... hledět jako by byl vinen), což je **slabší** garance než příkaz presumpce nevinny;
- dosah presumpce nevinny podle Úmluvy: zahrnuje osoby obviněné z trestného činu ve smyslu autonomního výkladu, zahrnujícího i mimotrestní delikty, mající parametry „evropského“ trestného činu, tj. přestupky (srov. § 73 odst. 1 zák. č. 200/1990 Sb.);
- presumpce nevinny končí prokázáním viny **zákonným způsobem**, v ČR pravomocným odsuzujícím rozsudkem (§ 2 odst. 2 TrŘ), začíná své působení **sdělením obvinění** podle § 160 odst. 1, 2 TrŘ, nechrání podezřelého (srov. § 179b odst. 3 TrŘ, srov. § 314b odst. 1 TrŘ); **proti tomu** lze namítat, že podezřelý má **stejná** práva jako obviněný (§ 179b odst. 2 TrŘ) ...!
- presumpce nevinny vyžaduje od orgánů činných v TŘ **zdrženlivost**; je východiskem zásady **in dubio pro reo**;

John Murray v. Spojené království (8. 2. 1996) Právo mlčet ...

„Přestože čl. 6 Úmluvy je výslovně neuvádí, nejsou pochybnosti, že právo mlčet při policejním výslechu a právo nepřispět k vlastnímu obvinění jsou obecně uznávanými mezinárodními normami, které náleží k samé podstatě pojmu spravedlivý proces, zaručeným článkem 6. Tím, že chrání obviněného před abuzivním donucením ze strany státních orgánů, umožňuje se vyhnout justičním omylům a dosáhnout tak účel sledovaný článkem 6.“

„V návaznosti na (protiteroristické) zákony přijaté ve Spojeném království ... konstatoval Soud v téže věci: „Na jedné straně je zřejmě neslučitelné s právem mlčet založit odsouzení výlučně nebo hlavně na mlčení obviněného nebo na jeho odmítnutí odpovídat na otázky nebo vypovídat. Na druhé straně je pro Soud stejně zřejmé, že toto *právo (mlčet) nemůže zabránit tomu, aby se mlčení obviněného (ne)vzalo v úvahu při hodnocení přesvědčivosti usvědčujících důkazů v situacích, které si vyžadují vysvětlení z jeho strany.* ... z této interpretace práva mlčet vyplývá, že je třeba odpovědět záporně na otázku, zda toto právo je absolutní.“

Allenet de Ribemont v. Francie (10. 2. 1995, s298 n.) Zadržena osoba označená za vinnou činiteli policie v průběhu tiskové konference s ministrem vnitra.

„Svoboda projevu, zaručená čl. 10 Úmluvy, zahrnuje svobodu přijímat nebo sdělovat informace. Čl. 6 odst. 2 tedy nemůže státním orgánům bránit v informování veřejnosti o probíhajících trestních vyšetřováních, avšak vyžaduje od nich, aby tak činily s veškerou **diskrétností a zdrženlivostí**, k nimž nutí **respektování presumpce nevin**. Někteří z ... činitelů policie označili stěžovatele bez stop pochyb a zdrženlivosti za jednoho z návodců, a tedy účastníka atentátu. Zjevně zde došlo k prohlášení o vině, které na jednu stranu podněcovalo veřejnost, aby v ni věřila, a na druhé straně předjímalu posouzení skutků příslušnými soudci. **Čl. 6 odst. 2 byl porušen.**“

Karakas a Yesilimark v. Turecko (28. 9. 2005) Sb. s. rozh. a st., Výběr z rozh. ESLP, roč. 2009 Stěžovatelé poukazovali na to, že po jejich zadržení policií tato uspořádala tiskovou konferenci, kde byli novinářům představeni jako zločinci. Soud poznamenal, že v daném případě neexistuje ve spise důkaz o tom, jaké policie učinila prohlášení a zda tak vůbec učinila. Soud nepokládá za prokázané, že policie prohlásila, že by stěžovatelé byli vinni spácháním trestných činů, pro které byli zatčeni, nebo že by policie jinak prejedikovala hodnocení faktů příslušných soudů. Proto **nebyl čl. 6 odst. 2 Úmluvy porušen.**

A. L. v. Německo (28. 4. 2005) V daném případě nebylo napadené prohlášení učiněno předsedou senátu ve veřejném kontextu – jako např. při tiskové konferenci – nýbrž v dopise, který byl určen výlučně stěžovateli advokátovi. Proto **nebyl čl. 6 odst. 2 Úmluvy porušen.**

Kuzmin v. Russia (18. 3. 2010; útočné poznámky pronesené v televizi kandidátem v gubernátorských volbách na adresu oblastního prokurátora obviněného ze znásilnění, **čl. 6 odst. 2 Úmluvy violation**)

Konstas v. Greece (24. 5. 2011; prohlášení ministra před parlamentem ohledně veřejné osoby, která byla odsouzena soudem nalézacím a odvolala se, **čl. 6 odst. 2 Úmluvy violation**)

Khodorkovskiy v. Russia (8. 11. 2011; **čl. 6 odst. 2 Úmluvy violation**)

- **Čl. 6 odst. 3** (právo na spravedlivé řízení /proces/, **zásada práva na obhajobu, zásada kontradiktornosti, právo užívat mateřského jazyka**), související ust. **TPMRE: § 2 odst. 5, 8, 13,14, § 33 TrŘ;**
- „Každý, kdo je obviněn z trestného činu, má tato **minimální práva**:
- a) být neprodleně a v jazyce, jemuž rozumí, podrobně seznámen s povahou a důvodem obvinění proti němu;
- b) mít přiměřený čas a možnosti k přípravě své obhajoby;
- c) obhajovat se osobně nebo za pomoci obhájce podle vlastního výběru nebo, pokud nemá prostředky na zaplacení obhájce, aby mu byl poskytnut bezplatně, jestliže to zájmy spravedlnosti vyžadují;
- d) vyslyšet nebo dát vyslyšet svědky proti sobě a dosáhnout předvolání a výslech svědků ve svůj prospěch za stejných podmínek, jako svědků proti sobě;
- e) mít bezplatnou pomoc tlumočnicka, jestliže nerozumí jazyku používanému před soudem nebo tímto jazykem nemluví.
- **Vyšetřování:**
- **Soudní stádium:**
- katalog **minimálních práv obviněného** specifikující obsah čl. 6 odst. 1;
- jejich **nikoli vyčerpávající souhrn** tvoří **právo na obhajobu**;
- práva obsažená ve všech písmenech má obviněný v **předsoudním i soudním** stadiu procesu, včetně písmene d), i když to je typické pro soudní stádium (srov. však § 165 odst. 1 TrŘ);
- **povaha** obvinění: skutek kladený za vinu a jeho právní kvalifikace (... **z čeho** je obviněn);
- **důvod** obvinění: příčiny, proč je skutek kladen za vinu (... **proč** je obviněn);
- obviněný musí obvinění proti němu **reálně vzít na vědomí**, nestačí jeho vyhotovení či jen založení do spisu (srov. § 160 odst. 1, 2 TrŘ); to platí o prvotním obvinění i o dalších zpřesněních z hlediska skutkového a právního (srov. § 160 odst. 5, 6 TrŘ);
- přiměřený čas k obhajobě nemůže kolidovat s právem na projednání věci v přiměřené lhůtě;
- právo kontradiktorní formou přistupovat ke svědkům obhajoby a obžaloby;

Brozicek v. Itálie (19. 12. 1989, s. 302 n.) Souzení cizince v nepřítomnosti, který žije ve své zemi a nebyla mu doručena obžaloba v jazyce, jemuž rozumí. „Stěžovatel (německý občan) tvrdil, že nebyl informován o povaze a důvodu obvinění, které proti němu bylo vzneseno, podrobně a v jazyce, jemuž rozumí (...sdělení o zahájení jeho trestního stíhání obdržel v italštině, na žádost, aby mu bylo zasláno v jazyce, jemuž rozumí, odpověď od Italů nedostal) ... Soud je toho názoru, že ... italské soudní orgány měly vyhovět žádosti stěžovatele o doručení sdělení obvinění v jeho mateřském jazyce ... s výjimkou případu, kdyby se jim podařilo prokázat, že ve skutečnosti rozumí italštině natolik, aby pochopil smysl obvinění, jež proti němu byla vznesena. ... takový důkaz neplyne ani ze spisu, ani z výpovědi svědků. **Čl. 6 odst. 3 písm. a) byl porušen.**“

Twalib v. Řecko (9. 6. 1998) Přiměřený čas na přípravu obhajoby.

„Soud konstatoval závažné porušení čl. 6 odst. 3 písm. b) Úmluvy v postupu soudu **prvního** stupně, který při absenci obhájce obviněného požádal obhájce spoluobviněného, aby převzal též obhajobu obviněného, a učinil krátkou přestávku, aby obhájce mohl nahlédnout do spisu. Šlo přitom o závažný trestný čin obchodu s drogami, za který byl obviněnému uložen doživotní trest odnětí svobody. Soud odmítl argument vlády, že obhájce spis znal, a to vzhledem k námitce obviněného, že u obhájce šlo o střet zájmů. Soud přesto **nevyslovil** porušení Úmluvy, neboť **odvolací** soud přezkoumal věc znovu po všech stránkách za přítomnosti obviněného a jeho nového obhájce, jimž byla poskytnuta dostatečná doba k přípravě obhajoby.“

F. C. B. v. Itálie (28. 8. 1991, s. 182 n.) Souzení obžalovaného, držení ve vazbě v zahraničí, v nepřítomnosti. „ ... věc se týká možnosti obžalovaného být přítomen svému procesu po boku svého obhájce, kdy požadavky odst. 3 čl. 6 představují zvláštní aspekty práva na spravedlivý proces, zaručený v odst. 1 čl. 6 ... Soud nejprve připomíná, že F. C. B., nepřítomný zasedání odvolacího ... soudu v Miláně, nevyjádřil vůli zříci se možnosti před ním stanout. Navíc se tento soud ... dozvěděl, že dotýčný je nejspíše ve vazbě v Nizozemí. Proces však neodročil, nýbrž se spokojil s konstatováním, že mu o překážce v účasti nebyl předložen důkaz. Ačkoli nizozemské orgány žádaly o spolupráci s italskými, italská justice z toho nevyvodila požadované důsledky, pokud jde o probíhající řízení v Miláně, což je postoj sotva slučitelný se součinností, jakou smluvní státy musí vyvinout pro zajištění účinného užívání práv zaručených čl. 6. ... **čl. 6 odst. 3 písm. c) byl porušen.**

Unterpentinger v. Rakousko (24. 11. 1986, s. 317 n.) Odsouzení založené na výpovědích učiněných na četnictvu, a to blízkými příbuznými obžalovaného, a přečtených v průběhu hlavního líčení po zákonném odmítnutí dotyčných svědčit. „Podle názoru Soudu ust. § 152 odst. 1 rakouského trestního řádu, umožňující příslušníkům stěžovatelovy rodiny odmítnout jakoukoliv výpověď, zjevně samo o sobě čl. 6 odst. 1,3 písm. d) neporušuje. ... přečtení výpovědí, učiněných před četnictvem, v průběhu hlavního líčení nelze pokládat za rozporné s těmito ustanoveními. Je ale třeba, aby k jeho použití jakožto důkazu došlo při respektování práv obhajoby; zvláště tomu tak nebylo, když obžalovaný neměl v žádném z předchozích stadií řízení příležitost osobám, jejichž výpovědi jsou v průběhu hlavního líčení čteny, klást otázky. Odvolací soud v podstatě založil odsouzení stěžovatele na výpovědích jeho ženy a nevlastní dcery, učiněných před četnictvem, přičemž tyto výpovědi byly pokládány nikoli za pouhé informace, nýbrž za důkazy... obvinění, které dotyčné v dané době vnesly. Jelikož byl stěžovatel uznán vinným na základě svědectví, vůči nimž byla práva obhajoby citelně omezena (porušena kontradiktornost při dokazování svědky), došlo k porušení odst. 1 čl. 6, ve spojení s principy inherentními odst. 3 písm. d).“

AKTUÁLNÍ JUDIKATURA: HUDOC

Pishchalnikov v. Russia, (24. 9. 2009; užití důkazu doznání získaného v policejní vazbě, v nepřítomnosti obhájce; **čl. 6 odst. 3 písm. c) Umluvy violation**).

Aleksandr Zaichenko v. Russia (18. 2. 2010; nepřítomnost právní pomoci (asistence) během namátkové kontroly policie na okraji silnice, **čl. 6 odst. 3 písm. c) Umluvy no violation**)

Srov. výše ***Al-Khawaja and Tahery v. The United Kingdom*** (15. 12. 2011; **no violation, violation čl. 6/1, 6/3 d)**

K níže citovaným článkům Úmluvy a Protokolu srov. výklady a judikaturu uvedenou v sylabu přednášky:

Čl. 8 (právo na respektování soukromého a rodinného života, zásada řádného zákonného procesu), související ust. TPMRE: § 2 odst. 1, § 89 a násl. TrŘ;

- **„(1) Každý má právo na respektování svého soukromého a rodinného života, obydlí a korespondence.**
- **(2) Státní orgán nemůže do výkonu tohoto práva zasahovat kromě případů, kdy je to v souladu se zákonem a nezbytné v demokratické společnosti v zájmu ... předcházení zločinnosti ...“**

Čl. 13 (právo na účinný právní prostředek nápravy, zásada práva na obhajobu), související ust. TPMRE: § 2 odst. 13, § 33 TrŘ;

- **„Každý, jehož práva a svobody přiznané touto Úmluvou byly porušeny, musí mít účinné právní prostředky nápravy před národním orgánem, i když se porušení dopustily osoby při plnění úředních povinností.“**

Čl. 2 Protokolu č. 7 k EÚLPZS 1984 (právo na odvolání v trestních věcech, zásada práva na obhajobu), související ust. TPMRE: § 2 odst. 13, § 33, § 141 n., § 246 n., § 249 n. TrŘ;

- **„Každý, koho soud uzná vinným z trestného činu, má právo dát přezkoumat výrok o vině nebo trestu soudem vyššího stupně. Výkon tohoto práva, včetně důvodů, pro něž může být vykonáno, stanoví zákon**

- **Čl. 4 Protokolu č. 7 k EÚLPZS 1984** (procesní stránka zásady ne bis in idem, zásada zákazu dvojího trestního stíhání za týž skutek), související ust. TPMRE: § 11 odst. 1 písm. f), g), h), j) TrŘ;
- „Nikdo nemůže být stíhán nebo potrestán v trestním řízení podléhajícím pravomoci téhož státu za trestný čin, za který již byl osvobozen nebo odsouzen konečným rozsudkem podle zákona a trestního řádu tohoto státu,“
- „Ustanovení předchozího odstavce nejsou na překážku obnově řízení podle zákona a trestního řádu příslušného státu, jestliže nové nebo nově zjištěné skutečnosti nebo podstatná vada v předešlém řízení mohly ovlivnit rozhodnutí ve věci.“
- **Vyšetřování:**
- **Soudní stádium:**
- Protokol č. 7, pro ČR platný od 1. 7. 1992, odstraňuje dosavadní „mlčení“ EÚLPZS stran zásady ne bis in idem;
- územní působnost čl. 4 P. č. 7 je limitována vnitrostátní jurisdikcí orgánu činného v trestním řízení člena RE;
- základem zásady *ne bis in idem* je „totožnost skutku“, **nikoli totožnost** „právní kvalifikace“; srov. **Gradinger v. Rakousko, Fischer v. Rakousko, Sailer v. Rakousko a Zolotukhin v. Rusko**;

Gradinger v. Rakousko (23. 10. 1995, s. 345 n.)

- „Dne 1. 1. 1987 způsobil stěžovatel pod vlivem alkoholu dopravní nehodu, při níž po střetu s jeho vozidlem zemřel cyklista. Dne 15. 5. 1987 byl odsouzen zemským soudem na tomto sutkovém základě ... za trestný čin zabití z nedbalosti k peněžitému trestu. Požitý alkohol nedosahoval takového stupně ovlivnění řidiče, aby odůvodnil přísnější právní kvalifikaci podle trestního zákoníku. Dne 16. 7. 1987 byl správním orgánem ... postižen s ohledem na požití alkoholu pokutou podle zákona o provozu na pozemních komunikacích.“
- „... Příslušná ustanovení (trestního zákoníku a zákona o provozu na pozemních komunikacích) se liší nejen názvem ..., ale také, a to je důležitější, svou povahou a účelem. Kromě toho je přestupek trestaný zákonem o provozu na pozemních komunikacích pouze jedním aspektem trestného činu sankcionovaného trestním zákoníkem.
- Nicméně obě inkriminovaná rozhodnutí – soudu a správního orgánu - jsou založena na tomtéž jednání. Čl. 4 Protokolu č. 7 byl tudíž porušen.“

Oliveira v. Švýcarsko

- Stěžovatelka nepřizpůsobila rychlost jízdy zledovatělé vozovce, narazila do jiného vozidla a zranila jeho řidiče. Magistrát ji potrestal pokutou za nepřizpůsobení rychlosti podmínkám na vozovce, soud ji potrestal za restný čin ublížení na zdraví. „Soud zaujal jiný názor, zcela **odlišný od názoru** ve věci Gradinger. Jde tu o typický případ ideální konkurence restných činů charakterizovaný skutečností, že tentýž skutek ... se rozpadá na dva odlišné restné činy, v daném případě na nezvládnutí vozidla a způsobení ublížení na zdraví z nedbalosti ... **Není tu nic, co by odporovalo čl. 4 Protokolu č. 7**, když tento zakazuje soudit dvakrát tentýž restný čin, zatímco při ideálním souběhu tentýž skutek zakládá dva odlišné restné činy. Čl. 4 Protokolu č. 7 ... nebrání tomu, aby dva různé soudy projednaly různé restné činy, i když jde o prvky téhož skutku ... Daný případ se odlišuje od věci Gradinger tím, že v této věci (Gradinger) byla hladina alkoholu v krvi obviněného posouzena různým způsobem dvěma různými instancemi.“
- **Toto řešení je nepřesvědčivé: v podstatě tytéž případy (Gradinger a Oliveira) co do své podstaty se posuzují Soudem diametrálně odlišně. Tu i tam šlo o jednočinný souběh, jehož základem byl týž skutek, a pokud došlo k rozhodnutí o něm, byť jen pod jedním „paragrafem“, byla tak založena překážka rei iudicatae bránící dalšímu řízení o tomto skutku, byť pod jinou právní kvalifikací, aniž původní řízení bylo v opravném procesu zrušeno; srov. výjimku ze zásady ne bis in idem v čl. 4 odst. 2 P. č. 7.**
- „Za **návrat** k původnímu názoru zaujatému v rozsudku **Gradinger v. Rakousko** lze patrně považovat názor uvedený v rozsudku **Fischer v. Rakousko**. Stěžovatel tu řídil vozidlo pod vlivem alkoholu a smrtelně zranil cyklistu. Správní orgán mu uložil pokutu ... Později byl odsouzen k odnětí svobody za zabití z nedbalosti způsobené pod vlivem alkoholu. Soud konstatoval **porušení čl. 4 Protokolu č. 7**.“

- **AKTUÁLNÍ JUDIKATURA:**
- **Zolotukhin v. Rusko** (10. 2. 2009; podle harmonizačního rozhodnutí velkého senátu Soudu: čl. 4 Protokolu č. 7 je třeba vykládat tak, že zakazuje stíhání jednotlivce ... pro druhé protiprávní jednání, pokud k němu dochází na základě identických skutečností ... jako ty, které byly základem pro první protiprávní jednání. Tato záruka (zákaz opakovaného stíhání za totéž faktické jednání, nikoliv za tutéž právní kvalifikaci) se uplatní jen tehdy, jestliže nové řízení bylo zahájeno poté, co předchozí zproštění viny nebo odsouzení nabylo právní síly jako res iudicata).

EVROPSKÁ ÚMLUVA A **DOKAZOVÁNÍ** V TRESTNÍM ŘÍZENÍ

se zvláštním zaměřením na

anonymní svědectví a policejní provokaci

- Úmluva se **dokazováním** jako takovým výslovně **nezabývá**, neboť je výsostnou pravomocí členských států vnitrostátně upravit důkazní právo;
- ze zásad dokazování se Úmluva explicitně dotýká **presumpce nevin** (čl. 6 odst. 2);
- Úmluva a Soud pouze **kontrolují proces dokazování ve vnitrostátním trestním procesu jako celek z toho hlediska, zda odpovídá parametrům spravedlivého trestního řízení** (čl. 6), jakož i dalším kautelám (zárukám) plynoucím z čl. 3, 4, 5, 8, 13 a 14 Úmluvy, jakož i z Protokolů č. 7 a 12;

Anonymní svědek:

- institut anonymního svědka řeší **kolizi** zájmu na ochraně života, zdraví či bezpečnosti svědka a jeho rodiny **a** zájmu garantovat právo na spravedlivý proces, **jakož i** zájmu na odhalení trestného činu;
- může jít o svědky **civilní** či **policejní**;
- zvláštní kategorii představují tzv. **pentiti** (korunní svědkové, spolupracující svědkové, jinak srov. § 178a TrŘ o spolupracujícím obviněném), kde se jejich anonymizace **nedoporučuje**;
- pro použití anonymního svědka požaduje Soud respektování následujících kritérií:
 - princip **subsidiarity** (anonymní svědek jako krajní důkaz);
 - odsouzení **nemůže** být založeno **výlučně** nebo **v rozhodující míře** na anonymních svědectvích;
 - **způsob provedení výslechu** musí **respektovat** anonymitu svědka, ledaže s ohledem na důkazní situaci nelze jinak (prolomení anonymity v zájmu zajištění rovnosti zbraní);

Kostovski v. Nizozemí (20. 11. 1989, s. 321 n.) Odsouzení založené v rozhodující míře na výpovědích anonymních svědků. „Podle mínění Soudu ... v žádném stadiu trestního stíhání stěžovatel ani jeho obhájce nemohli anonymní svědky sami vyslýchat; ... otázky, které mohla obhajoba položit osobám, které vyslechly svědky, ..., byly omezeny rozhodnutím zachovat anonymitu těchto svědků ... jestliže obhajobě není známa totožnost svědka, může ji to zbavit možnosti prokázat, že je zaujatý, ... nedůvěryhodný ... Soud se nedomnívá, že řízení, které proběhlo před soudci rozhodujícími meritorně, kompenzovalo překážky, na něž obhajoba narážela. Uvedení soudci anonymní svědky nespatřili, a nemohli si tak sami udělat názor na jejich věrohodnost. Použití anonymních výpovědí jako důkazů dostačujících k odsouzení ... omezilo práva obhajoby způsobem neslučitelným s čl. 6 ... byl porušen čl. 6 odst. 3 písm. d).“

Lüdi v. Švýcarsko (15. 6. 1992, s. 323 n.) Nevyslechnutí utajeného infiltrovaného agenta, kterého stěžovatel fyzicky znal(nikoli pod jeho skutečnou identitou). „Odsouzení stěžovatele spočívalo ... na písemných výpovědích policejního důstojníka..., kterého stěžovatel fyzicky znal, neboť se s ním několikrát setkal. ... ani vyšetřující soudce ani (procesní) soudy nemohli nebo nechtěli infiltrovaného agenta vyslechnout a přistoupit ke konfrontaci ... a porovnat tak jeho výpovědi s výpovědí stěžovatele; ani stěžovatel, ani jeho obhájce nedostali během řízení příležitost ho vyslýchat a zpochybnit jeho důvěryhodnost. *Přestože bylo možné tak učinit způsobem, který by přihlížel k legitimnímu zájmu policie* – tj. ve věcech drogové kriminality zachovat anonymitu svého agenta nejen z důvodu jeho ochrany, ale i dalšího jeho použití v budoucnu. ... práva obhajoby byla omezena natolik, že se stěžovateli nedostalo spravedlivého procesu, **byl tedy porušen čl. 6 odst. 3 písm. d)** ...“

Policejní provokace:

- **policejní provokace** trestného činu je činnost policejního orgánu (agenta), vyvolávající od počátku trestný čin, jehož je tento orgán zpravidla nepřímým pachatelem, spáchaný obvykle v souběhu s trestným činem zneužití pravomoci úřední osoby (§ 329 TrZ), a jehož se osoba policejně vyprovokovaná dopustila zpravidla jako činu jinak trestného; policejní provokace je **nedovolená, protiprávní** (§ 363 odst. 3 TrZ);
- subjektem „policejní provokace“ je podle pojetí ESLP:
 - **člen policejního sboru (policista),**
 - **policista jednající na vlastní pěst,**
 - **soukromá osoba spolupracující posléze s policií,**
 - **soukromá osoba instruovaná od počátku policií**
- **policejní kontrola** trestného činu sleduje jeho spáchání (páchání), s cílem opatřit důkazy o něm; policejní kontrola trestného činu je **dovolená, legální** (§ 158e TrŘ, použití agenta);
- **civilní provokace** trestného činu neboli **návod k trestnému činu** je forma účastenství, kterou se Úmluva nijak nezabývá, není-li tu výše naznačené spojení policisty se soukromou osobou;

Teixeira de Castro v. Portugalsko (9. 6. 1998) Tajný agent (kontrolor) a agent (provokatér). „V uvedené věci dva policisté v civilu kontaktovali jistého V. S., podezřelého z nákupu omamných látek pro vlastní potřebu, a naléhali na něj, aby jim opatřil heroin s úmyslem odhalit jeho dodavatele. V. S. jim označil stěžovatele jako osobu, která by mohla heroin opatřit. ... V. S. vyhledal stěžovatele a ten na žádost agentů ... opatřil od další osoby 20 g heroinu. Při odevzdávání drogy agenti stěžovatele zatkli a ten byl odsouzen pro obchod s drogami na pět let odnětí svobody. ... rejstřík stěžovatele byl bez záznamů, ... nebylo zde podezření, že by obchodoval s drogami ... stěžovatel nebyl náchylný páchat trestné činy ... Z toho je nutno dovodit, že **policisté se neomezili na to sledovat čistě pasivním způsobem trestnou činnost stěžovatele (kontrola), ale vykonávali na něj vliv, aby spáchal trestný čin (provokace) ...** Soud uzavírá, že **činnost policistů překročila poslání tajného agenta (kontrolora), protože vyprovokovali trestný čin,** a že nic nenasvědčuje tomu, že nebyť jejich zásahu, že tento by byl (přesto) spáchán. Zásah a jeho použití v trestním řízení zbavily stěžovatele *ab initio* (od počátku) a definitivně práva na spravedlivý proces. ... Intervence tajného agenta musí být vymezena a doprovázena určitými zárukami, i když jde o potlačování obchodu s omamnými látkami. Jestliže rozšíření organizovaného zločinu bezpochyby vyžaduje přijetí přiměřených opatření, právo na řádný výkon spravedlnosti zaujímá v demokratické společnosti tak významné místo, že je nelze obětovat účelnosti ... Veřejný zájem nemůže odůvodnit použití důkazů opatřených policejní provokací. ...“

Čl. 6 odst. 1, 2 Úmluvy byl porušen.

Lüdi v. Švýcarsko (15. 6. 1992, s. 323 n.) Tajný agent (kontrolor).

„Stěžovatel se chystá nakoupit drogy ... Policejní složky vybírají jednoho ze svých příslušníků, který se má vydávat za potenciálního nabyvatele kokainu. Po pěti setkáních s tímto agentem je stěžovatel ... zatčen a obviněn z nezákonného obchodování s omamnými látkami. ... Soud se domnívá, že použití infiltrovaného agenta se v projednávaném případě nedotklo, a to ani samo o sobě, ani ve spojení s telefonním odposlechem, sféry soukromého života stěžovatele. K intervenci infiltrovaného agenta došlo v kontextu transakce týkající se 5 kg kokainu a jeho účelem bylo zatčení objednavatelů. **Stěžovatel si musel být vědom, že páchá trestný čin podle zákona o omamných látkách a že v důsledku toho riskuje setkání s infiltrovaným příslušníkem policie, ve skutečnosti pověřeným jeho odhalením; čl. 8 Úmluvy porušen nebyl.“**

Bannikova v. Rusko (4. 11. 2010) operace skrytého policisty vyústující v usvědčení z obchodování s drogami; **čl. 8 Úmluvy porušen nebyl**; rozsudek v této věci přináší velmi podrobnou analýzu dosavadní judikatury k problematice souladu použití agenta provokatéra s právem na spravedlivý proces; srov. též **Alli v. Rumunsko (9. 11. 2010)**

ZÁVĚREČNÉ POZNÁMKY

- **Čl. 14 (zákaz diskriminace), čl. 1 Protokolu č. 12 (2000)**
- Citovaný článek Úmluvy i Protokol tu představují jakýsi „**svorník**“ všech práv garantovaných Úmluvou. Jako takový pak doprovází a projevuje se i ve vnitrostátních aspektech trestněprávních.
- Z pohledu **hmotného** práva jde o příslušné znaky základních skutkových podstat trestných činů (např. § 355 TrZ) nebo o okolnosti podmiňující použití vyšší trestní sazby (§ 17 TrZ, tj. znaky kvalifikovaných skutkových podstat trestných činů, např. § 352 odst. 2 TrZ), dále srov. § 3 odst. 3 zák. č. 218/2003 Sb., o soudnictví ve věcech mládeže
- Z pohledu **procesního** práva se jedná o řadu záruk zejm. spravedlivého trestního procesu (např. § 2 odst. 4, 14 TrŘ a § 1 odst. 3 zák. č. 218/2003 Sb., o soudnictví ve věcech mládeže).
- **Čl. 15 (odstoupení od závazků v naléhavé situaci)**
- ***„(1) V případě války nebo jiného veřejného ohrožení státní existence může každá vysoká smluvní strana přijmout opatření směřující k odstoupení od závazků stanovených v této Úmluvě v rozsahu přísně vyžadovaném naléhavostí situace, pokud tato opatření nebudou neslučitelná s ostatními závazky podle mezinárodního práva.“***
- Institut „odstoupení“ podle čl. 15 Úmluvy je nutno důsledně **odlišovat** od „**vypovězení**“ Úmluvy podle jejího čl. 58.
- ***Brannigan a McBride v. Spojené království (28. 5. 1993, s. 99 n.)***